

Globalizacija i Kina

Brkić, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:841157>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-10**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

GLOBALIZACIJA I KINA

Mentor:

Doc. dr. sc. Vladimir Šimić

Student:

Brkić Lea, univ.bacc. oec

Broj indeksa: 2130254

Split, veljača, 2016.

SADRŽAJ:

POPIS GRAFIKONA I TABLICA.....	4
1. UVOD.....	5
1.1 Problem istraživanja	5
1.2 Predmet istraživanja	7
1.3 Istraživačke hipoteze.....	7
1.4 Cilj istraživanja.....	8
1.5 Metode rada	8
1.6 Doprinos rada	9
1.7 Struktura rada	10
2. GLOBALIZACIJA.....	11
2.1 Što je globalizacija?	11
2.2 Kada je započeo proces globalizacije?.....	12
2.3 ISI razvojna strategija, globalizacija i ekonomski rast.....	13
2.4 Kina i globalizacija.....	16
2.4.1 Posljedice kineske reforme.....	17
2.5 Veza Kine i azijskih ekonomija	20
2.6 Washingtonski konsenzus i Beijing konsenzus	23
2.6.1 Washingtonski konsenzus.....	24
2.6.1.1 Posljedice primjene Washingtonskog konsenzusa na zemlje Latinske Amerike	25
2.6.2 Beijing konsenzus.....	29
3. KINA	32
3.1 Ekonomski i finansijski razvoj Kine	32
3.2 Budućnost Kine	36
4. EMPIRIJSKA ANALIZA	40
4.1 Metodološki aspekti istraživanja	40
4.2 Opis varijabli.....	40
4.3 Testiranje glavne hipoteze.....	47
4.3 Testiranje pomoćne hipoteze.....	58

4.4 Osvrt na istraživačke hipoteze	68
5. ZAKLJUČAK.....	70
6. BIBLIOGRAFIJA.....	72
PRILOZI.....	77
SUMMARY.....	79

POPIS GRAFIKONA I TABLICA

Graf 1: Graf normalno distribuiranih reziduala (Kina)	56
Graf 2: Dijagram rasipanja (Kina)	57
Graf 3: Graf normalno distribuiranih reziduala (Argentina)	65
Graf 4: Dijagram rasipanja (Argentina)	66
Tablica 1: Tablica očekivanih utjecaja nezavisnih varijabli (Kina)	44
Tablica 2: Tablica očekivanih utjecaja nezavisnih varijabli (Argentina)	46
Tablica 3: Korelacija varijabli (Kina)	48
Tablica 4: Deskriptivna statistika (Kina)	50
Tablica 5: Osnovni podatci o ocijenjenom modelu (Kina)	51
Tablica 6: ANOVA (Kina)	51
Tablica 7: Ocijenjeni linearni regresijski model (Kina)	52
Tablica 8: Ispitivanja problema multikolinearnosti (Kina)	54
Tablica 9: Provjera problema heteroskedastičnosti (Kina)	57
Tablica 10: Provjera problema autokorelacije (Kina)	57
Tablica 11: Korelacija varijabli (Argentina)	59
Tablica 12: Deskriptivna statistika (Argentina)	60
Tablica 13: Osnovni podatci o ocijenjenom modelu (Argentina)	61
Tablica 14: ANOVA (Argentina)	62
Tablica 15: Ocijenjeni linearni regresijski model (Argentina)	63
Tablica 16: Ispitivanje problema multikolinearnosti (Argentina)	65
Tablica 17: Provjera problema heteroskedastičnosti (Argentina)	67
Tablica 18: Provjera problema autokorelacije (Argentina)	67

1. UVOD

1.1 Problem istraživanja

Unatoč golemoj literaturi o globalizaciji publiciranoj u posljednja dva desetljeća, još uvijek nema uvjerljive teorije globalizacije. Također je prisutno mnoštvo različitih definicija globalizacije. Tako, prema jednoj od mnogih definicija, “Globalizacija podrazumijeva proces otvaranja i liberalizacije financijskih tržišta, međunarodnu integraciju dobara i usluga, tehnologije i rada.” (Klauderović, 2009).

Kada je riječ o vezi između globalizacije i rasta, podijeljena su mišljenja ekonomista. Tako, primjerice, Hirst i Thompson (2001) i Stiglitz (2004) smatraju da je veza između globalizacije i rasta negativna. Prema njima upravo je globalizacija kriva za niži rast i porast nejednakosti u kojem su se zatekle mnoge zemlje. Naime, proces globaliziranja u puno segmenata povećava nejednakost i nepravdu unutar svjetskog gospodarskog poretka.¹ Pozitivnu vezu globalizacije i rasta naglašava Friedman (2003) ističući kako se globalizacijom može obogatiti kultura određene zemlje. Upravo je proces globaliziranja zaslužan za sve veći razvoj tehnologije, transfera informacija i integriranja tržišta. Generalni konsenzus je da globalizacija ima pozitivne učinke na rast. Međutim kako bi se isti realizirali, globalizacijom je potrebno oprezno upravljati. U suprotnom, globalizacija može dovesti do mnoštva negativnih posljedica poput, povećanja nejednakosti unutar zemlje i između zemalja.

Mogućnosti koje nudi globalizacija dovele su do napretka mnogih zemalja. Naime, globalizaciji se pripisuju zasluge razvoja znanosti, suvremene tehnologije, demokracije i tržišne ekonomije. Također, zahvaljujući globalizaciji sve je veća interakcija među sudionicima međunarodne trgovine, veća su umreživanja financijskih tržišta te rastuće moći multinacionalnih korporacija. Na ovaj način, upravo je globalizacija dovela do transformacije pojedinih zemalja iz nerazvijenih u razvijene ekonomije, koje mogu poslužiti kao primjer. U ovom kontekstu mogu se, primjerice, istaknuti Kina i Indija.

Kao jedan od primjera pozitivnog utjecaja globalizacije na gospodarstva zemalja, može se navesti Kina. Gospodarski učinak koji je Kina ostvarila u proteklih 30 godina, bio je izvanredan. Naime, kao rezultat otvaranja svijetu 1979. godine, Kina je doživjela brzu transformaciju, iz siromašne zemlje u ekonomsku supersilu s nevidenim rezultatima. Pritom,

¹ prema Lozina (2006)

ne očekivane stope rasta koje je ova zemlja ostvarila rezultirale su povlačenjem milijuna ljudi iz siromaštva. Od zemlje koja je bila skoro pa odcijepljena od ostatka globalne ekonomije transformirala se u najvećeg dobavljača radno intenzivnih proizvoda. Ovim povratkom Kine u svjetsko gospodarstvo, ista se smjestila na mjesto najvećeg izvoznika na svijetu, te najvećeg dobavljača SAD-a. Kina je zemlja koja je ostvarila najveće godišnje stope rasta nakon otvaranja, još 80-tih godina stopa rasta ove zemlje postaje nedostižna za druge rastuće zemlje.

2001. godine Kina je pristupila Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Kada je odluka donesena kineska poduzeća su bila slaba i mala u usporedbi s globalnim tvrtkama pa je ova odluka bila rizična. S razvojem Kine i njenim otvaranjem došlo je i do promjene u izvozu. Tako je 80-tih godina glavninu izvoza činila odjeća, obuća te slični proizvodi dok je s porastom otvaranja i globaliziranja došlo do izvoza uredske opreme, telekomunikacijskih uređaja, elektrotehnike i sličnih uređaja, te je tako dovelo do drugog najvećeg proizvođača te skupine proizvoda nakon SAD-a (World Bank, 2013).

Jedinstveni razvoj Kine i njena priča o uspjehu pružaju vrijedne lekcije za druge zemlje koje pokušavaju oponašati model koji je Kina primijenila. Ključne točke modela kojeg je Kina primijenila su prilagodba lokalne inicijative i međuregionalne konkurencije, integracija sa svijetom, prilagođavanje novih tehnologija, izgrađivanje infrastrukture, te ulaganje u ljudski kapital. Kreatori kineske politike već su usmjereni na to kako promijeniti strategiju rasta i odgovoriti na izazove i time izbjeći tzv. zamku srednjeg prihoda.² Ipak, unatoč velikoj transformaciji koju je ova zemlja doživjela još uvijek se suočava s mnogo izazova. Prisutna je korupcija, velika razlike između bogatih i siromašnih te briga za ljudska prava postaju sve izraženiji problemi. Navedeno pak, nameće mnoga pitanja o uspjehu Kine.

Globalizacija ima različit utjecaj na različite zemlje. Dok je, već navedena Kina zabilježila pozitivne rezultate globalizirajući se, neke zemlje susrele su se s poražavajućim rezultatima. Jedna od zemalja koja se susrela s poražavajućim rezultatima je Argentina. Poražavajući rezultati Argentine nakon globaliziranja (iza 90-ih) vežu se za primjenu Washingtonskog konsenzusa u toj zemlji. Zanimljivo, uspjeh Kine često se pripisuje nepošti vanju istog. Pitanje koje se nameće jest koji je to model rasta koji je Kina primijenila i po čemu je specifičan?

² Pojam zamka srednjeg prihoda postaje sve češća tema, osobito u istočnoj Aziji. Sam pojam često nije točno definiran. U nekim slučajevima, fenomen je opisan u smislu dostizanja SAD-a ili neke druge bogate zemlje. U drugima, on se temelji na stagnaciju ili bolno sporom rastu u apsolutnim razinama dohotka. Koncept se uspješno koristi za stvaranje panika da zemlje u razvoju vrlo vjerojatno neće nastaviti sustizati vodeća gospodarstva (Handijski, 2014).

Može li se uspjeh Kine zaista pripisati nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa? Potencijalna veza između (ne)poštivanja Washingtonskog konsenzusa i rasta, kao i model rasta Kine, obrađeni su u ovom radu.

1.2 Predmet istraživanja

Predmet istraživanja diplomskog rada izvodi se iz problema istraživanja. Predmet istraživanja ovog diplomskog rada je analizirati rast Kine i modela kojeg je primijenila za ostvarenje tog rasta, te ustanoviti može li se njezin uspjeh pripisati nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa. Radi usporedbe, proučit će se i analizirati Argentina, zemlja koja se pridržavala skoro svih točaka Washingtonskog konsenzusa, te unatoč tome ostvarila poražavajuće učinke.

1.3 Istraživačke hipoteze

Na temelju prethodno definiranog problema i predmeta istraživanja postavljaju se **dvije hipoteze**. Glavna hipoteza glasi:

H1: Uspješnost Kineskog modela može se zahvaliti nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa.

U vrijeme kada je Washingtonski konsenzus donesen i kada je veliki broj zemalja odlučio poštovati upravo te preporuke, Kina se odlučila na nešto drugačiji i slobodniji model rasta. Naime, Kina je umjesto Washingtonskog konsenzusa usvojila tzv. Beijing konsenzus, fleksibilan i pragmatičan model bez rigidnih preporuka koji ističe jedinstveni pristup prema pojedinačnoj naciji. Uz ekonomski rast koje je ova zemlja ostvarila primjenom ovog konsenzusa došlo je i do smanjenja stope siromaštva, te je otprilike 500 milijuna ljudi izbavljeno iz siromaštva.

Promatrajući velike transformacije koje je Kina ostvarila postavlja se pitanje koji je ključ njezinog uspjeha? Može li se rast Kine pripisati nepoštivanju pravila Washingtonskog konsenzusa, te zašto druge zemlje nisu primijenile isti model rasta i ostvarile stope rasta kao Kina. Također će se u ovom radu istraživati i bliska budućnost Kine, te koliko je održiv model rasta koji Kina primjenjuje.

H2: Poražavajući razvoj Argentine može se pripisati primjeni preporuka Washingtonskog konsenzusa.

Kada je 1989. godine donesen Washingtonski konsenzus namjera mu je bila pomoći stagnirajućim državama u ponovnom privlačenju privatnog kapitala. Prvenstveno je bio namijenjen zemljama Latinske Amerike kako bi se riješio problem dužničke krize. Iako se deset pravila Washingtonskog konsenzusa odnosilo na minimum zajedničke politike prema rješavanju krize u Latinskoj Americi, ubrzo su se ta pravila počela smatrati svojevrsnom "mantrom" ekonomskih reformi u svijetu uopće, (Kesner-Škreb, 2004). Mnogim zemljama diljem svijeta globalizacija je "nametnuta" Washingtonskim konsenzusom.

1.4 Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je analizirati dva različita modela, te dati odgovor na pitanje je li nepoštivanje Washingtonskog konsenzusa dovelo do razvoja Kine, odnosno da li je poštivanje istog dovelo do velikog neuspjeha Argentine.

Također, na primjeru Kine demantirat će se "ovisnost" siromašnih zemalja o bogatima u procesu razvoja i rasta, te njenim pozitivnim primjerom poručiti kako i slabije razvijene zemlje mogu ostvariti pozitivne rezultate globaliziranja.

1.5 Metode rada

U skladu s potrebama pojedinih dijelova ovoga rada koristit će se različite metode. Znanstvene metode koje će se koristiti u ovom radu su:

- induktivna metoda
- deduktivna metoda
- metoda analize
- metoda sinteze
- metoda dokazivanja
- metoda opovrgavanja
- metoda deskripcije
- metoda kompilacije
- komparativna metoda

Navedene metode koristit će se kroz teorijski dio rada. Osim teorijskog dijela, rad će sadržavati i empirijski dio. U empirijskom dijelu pomoću statističkih metoda ispitat će se zadane istraživačke hipoteze, koje će se na temelju dobivenih rezultata prihvatiti ili odbaciti.

Istraživanje će se provesti tako da će se promatrati utjecaj pojedinih indikatora na rast upotrebom višestruke regresije, u razdoblju od 1980. do 2014. godine.

Indikatori razvoja koji će se koristiti kod testiranja glavne hipoteze su tzv. "globalizirajući" pokazatelji; razina stranih direktnih investicija, izvoz dobara i usluga (kao % BDP-a), uvoz dobara i usluga (kao % BDP-a), uključenost u sekundarno obrazovanje. Uz njih promatrat će se kretanje stope rasta BDP-a, stope štednje (kao % BDP-a), inflacija (godišnje u %), nezaposlenosti (kao % ukupne radne snage) i KOF -ov globalizacijski indeks.

Pomoćna hipoteza ispitat će se tako što će se promatrati indikatori do čijih je promjena došlo primjenom Washingtonskog konsenzusa. To su: stopa rasta BDP-a, rashodi za obrazovanje (kao % BDP-a); preporuka preusmjeravanja rashoda, inflacija (godišnje u %) i inozemni dug. Uz navedene indikatore promatrat će se i nezaposlenost (kao % ukupne radne snage), razina stranih direktnih investicija, kretanje kamatne stope, uvoz dobara i usluga (kao % BDP-a), izvoz dobara i usluga (kao % BDP-a) i KOF - globalizacijski koeficijent.

Navedeni podatci bit će obrađeni u SPSS programu.

U empirijskom dijelu rada koristit će se višestruka regresija. Višestruka regresija je statistička metoda kojom se opisuje povezanost različitih pojava. Model višestruke regresije sastoji se od jednadžbe koja ima jednu zavisnu varijablu i više nezavisnih varijabli. Višestrukim regresijskim modelom pokazat će se kakav su utjecaj pojedini, gore navedeni indikatori imali na rast BDP-a (najčešći pokazatelj gospodarske aktivnosti neke zemlje) Kine i Argentine. Pored nabrojanih indikatora, u model višestruke regresije uključit će se i dummy varijabla koja će se odnositi na Washingtonski konsenzus, a sa svrhom testiranja ranije postavljenih hipoteza.

1.6 Doprinos rada

Istraživanje koje se provodi u ovom diplomskom radu doprinijet će boljem shvaćanju utjecaja globalizacije, kao procesa koji zahvaća cijeli svijet, na ekonomski razvoj. Iako postoji nebrojeno mnogo objavljenih članaka o globalizaciji i njenom utjecaju na razvoj pojedinih zemalja, ovaj rad će skrenuti pažnju na slabije razvijene zemlje i njihov rast. Pozitivnim primjerom će se pokazati mogućnost rasta siromašnijih zemalja, te upozoriti iste na probleme s kojima su se susrele neke zemlje koje nisu uspjele ostvariti uspjeh. Rad će objediniti statističke podatke i teorijske postavke koji ukazuju na specifičan i veliki rast Kine te time skromno doprinijeti dosadašnjim istraživanjima i literaturi vezanoj za globalizaciju i rast.

Empirijskim dijelom rada mogu se pomoći buduća istraživanja, pružajući smjernice, te doprinoseći postojećem znanju o rastu Kine.

1.7 Struktura rada

Ovaj rad čine četiri međusobno povezane cjeline. Rad započinje uvodnim dijelom u kojem se ukratko opisuju ciljevi rada, predmet rada, doprinosi rada, metode rada i sama struktura rada. Također, u uvodnom dijelu rada postavljaju se hipoteze koje se u nastavku rada prihvaćaju ili odbacuju.

Nakon uvodnog dijela rada slijedi dio u kojem je detaljnije objašnjena globalizacija, te u kojem se istražuje djelovanje globalizacije, kao i njeni pozitivni i negativni učinci. Stavlja se naglasak na utjecaj globalizacije na ekonomski rast, te se ukratko govori o azijskim zemljama i zemljama Latinske Amerike, te utjecaju globalizacije na te zemlje. Drugi dio rada stvara temelj za glavni problem ovog istraživanja.

Kroz treći dio rada analizira se rast Kine i posljedice koje su se dogodile u ovoj zemlji uslijed globaliziranja, povlači se paralela s Argentinom za koju se također vrši analiza rasta. U ovom dijelu rada testirat će se postavljene hipoteze. Dodatno, razmatraju se razlozi nepoštivanja Washingtonskog konsenzusa, te predikcije s čim bi se Kina mogla susresti u bliskoj budućnost i koliko dugo će uživati položaj najveće ekonomije svijeta.

Četvrti dio rada je zaključak koji sumira sve bitne odrednice navedenog teksta. Nakon zaključka slijedi literatura, prilozi i sažetak.

2. GLOBALIZACIJA

2.1 Što je globalizacija?

Globalizacija predstavlja kompleksan pojam, koji obuhvaća širok spektar područja od tehnologije, informacija, komunikacija, prava, gospodarstva, kulture, ekologije pa sve do teologije. Multidimenzionalnost ovog procesa uvelike otežava njegovo konkretno definiranje.

Friedman (2003) shvaća globalizaciju kao iznimno dinamičan proces. Integracija tržišta, tehnologija i država dosegnula je neviđene razmjere. Friedman ističe snagu globalizacije, proces toliko snažan i dubok da zadire u svaki kutak svijeta. Prema Friedmanu sudjelovanje u procesu globalizacije nije stvar izbora, ono je stvarnost (Lozina, 2006).

Proces globalizacije može se opisati kao proces "brisanja" nacionalnih granica. To znači slobodne tokove dobara, kapitala, informacija, tehnologija, ljudskog kapitala, itd. preko nacionalnih granica. Posljedično, ovaj proces obuhvaća gospodarsko, socijalno, kulturno djelovanje na nadnacionalnoj razini što dovodi do mijenjanja ustaljenih političkih, gospodarskih i kulturnih odnosa.

Upravo nam je proces globalizacije omogućio da uživamo u različitosti, više nego ikad prije. Navedeno se može prepoznati u najjednostavnijim situacijama. Primjerice jednom šetnjom kroz grad uočava se mnoštvo kineskih ili japanskih restorana, taekwondo ili kickboxing klubova, tečajeva salse ili breakdanca, a ako pak odemo u trgovačke centre susrećemo se s mnoštvom proizvoda iz raznih krajeva svijeta. Uzmemo li u obzir da je Hrvatska mala država, a Split mali grad u usporedbi s europskim azijskim i američkim gradovima ovi jednostavni primjeri postat će sve izraženiji.

Protivnici globalizacije (Hirst i Thompson (2001); Gray (2002)³ na takve različitosti i mogućnosti gledaju kao prijetnju lokalnoj kulturi i tradiciji, dok pristaše globalizacije (Giddens (1999); Held (2000)⁴ ističu da dolazak novih ideja i dobara obogaćuje mogućnost izbora pojedinca.

Pitanje, vezano za globalizaciju, a na koje postoji mnoštvo različitih odgovora je: "Donosi li globalizacija rast ekonomijama?". Ovo pitanje povlači pitanje nejednakog razvoja pojedinih ekonomija uslijed globaliziranja.

³ prema Lozina (2006).

⁴ prema Lozina (2006).

2.2 Kada je započeo proces globalizacije?

Globalizacija je postala sve češće korištena fraza u posljednja dva desetljeća. Iznenadni porast razmjene znanja, trgovine i kapitala diljem svijeta potaknut tehnološkim inovacijama gurnuo je ovaj termin u središte pozornosti.

Mišljenja su podijeljena oko učinaka koje globalizacija ima. Dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, Amartya Sen pozdravlja proces globalizacije. Prema njemu "globalizacija je obogatila svijet, kulturno i znanstveno, te stvorila ekonomske koristi za mnoge", Amartya Sen (2007). Skeptičan pogled na proces globaliziranja ima Stiglitz (2004), ističući da je upravo globaliziranje dovelo do problema nejednakosti, te da je jedini način za borbu protiv nejednakosti smanjivanje moći multinacionalnih kompanija. Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda razina nejednakosti u 2007. godini povećana je zbog uvođenja novih tehnologija i ulaganja stranog kapitala u zemlje u razvoju, (World Bank, 2013).

Postavlja se pitanje nadmašuju li prednosti globalizacije njene nedostatke? Ovo pitanje je mnogo kompliciranije nego što se čini. Da bi se odgovorilo na ovo pitanje potrebno je prvo odrediti kada je započeo proces globalizacije. Naime, teško je odrediti pozitivne/negativne učinke jednog procesa bez prethodnog definiranja koliko dugo traje.

Koncept integriranja ljudi i tržišta poznat je i prisutan jako dugo. Iako Adam Smith nikad nije koristio riječ globalizacija, ona je zapravo glavna tema njegova djela Bogatstvo naroda. Ekonomski razvoj po njemu temelji se na integraciji tržišta tijekom vremena (Williamson i O'Rourke, 2000). Kao što podjela rada omogućava proširenje proizvodnje, tako potraga za specijalizacijom širi trgovinu. To dovodi do stvaranja zajednica iz različitih krajeva svijeta. Ovaj trend je star koliko i civilizacija. S vremenom su sela, gradovi, zemlje i kontinenti počeli razmjenjivati dobra u kojima su efikasnija u proizvodnji s dobrima u čijoj proizvodni su manje efikasni. S porastom specijalizacije i trgovine tržište postaje sve integriranije.

Proces koji Smith opisuje počinje zvučati kao globalizacija, iako geografski limitiran za današnje poimanje. Naime, tržišna integracija o kojoj Smith govori odnosila se na integraciju dva kontinenta, Europe i Amerike. Ova integracija omogućila je novu podjela rada, između američkih domorodaca i europskih trgovaca. Specijalizacija američkih domorodaca u lovu omogućila je trgovanje s europskim trgovcima, životinjska koža za vatreno oružje i konjak.

Njemački ekonomist Frank (1998) tvrdi da se početci globalizacije naziru još u vremenu prije Krista, kada se javljaju neki oblici trgovine i integriranja.⁵

Williamson i O'Rourke (2000) tvrde da je proces globalizacije započeo početkom 19. st. Preduvjet za transfer tehnologije, ljudi, životinja, proizvoda, pa čak i bolesti na neviđenoj razini vide u otkrivanju svijeta. Ipak, naglašavaju da se otkriće Kolumba i Vasca de Game ne može promatrati kao početak globaliziranja zbog načina na koji se vršila trgovina. Trgovinu na velikim udaljenostima karakterizirao je monopol i trgovina luksuznim dobrima. Prema mišljenju ovih ekonomista početkom 19. st. trgovina je organizirana između konkurentnih dobara.

Trgovinsku politiku u razdoblju prije 19. st. karakteriziraju konflikti između zemalja. Svijet u kojem monopolističke cijene, merkantilistička intervencija i ratni brodovi igraju važnu ulogu u internacionalnom prometu prema današnjim standardima ne može se smatrati globaliziranim.

Oblici globaliziranja i integriranja nisu započeli u posljednja dva desetljeća, čak niti posljednja dva stoljeća. Povijest ovog procesa se proteže dugi niz godina. Ipak, u ekonomskoj literaturi prihvaćeno je da proces globalizacije započinje početkom 19. st., s industrijskom revolucijom, (Veselica, 2007; Klauđerović, 2009; Williamson i O'Rourke, 2000).

2.3 ISI razvojna strategija, globalizacija i ekonomski rast

Nakon Drugog svjetskog rata pojavila se razvojna strategija koja se temeljila na zamjeni uvoza industrijalizacijom, tzv. ISI strategija⁶. Ova strategija razvoja s vremenom je nailazila na sve veći broj protivnika. 1970-tih godina ekonomisti su osudili ovu strategiju.

Naime, današnje je mišljenje da su zemlje koje nisu podržale trgovinu "zapele" u razvoju, dok su one koje su podržale trgovinu doživjele napredak. Napredak iznad očekivanja ostvarile su zemlje koje su primjenjivale zakon komparativnih prednosti, tj. izvozile su proizvode u čijoj proizvodnji ostvaruju komparativne prednosti, a uvezile one proizvode u čijoj proizvodnji ih ne mogu ostvariti. Danas je uvriježeno mišljenje da zakon komparativnih prednosti predstavlja najdublju istinu u ekonomiji, te da zemlje koje se ne pridržavaju ovog zakona neće uspjeti u razvoju (Woo, 2004; Bransteller i Lardy, 2006; i Chow, 2005).

⁵ prema Williamson i O'Rourke (2000)

⁶ ISI je razvojna strategija koja se temeljila na zamjeni uvoznih proizvoda domaćom proizvodnjom, s ciljem da zemlja postane manje ovisna o inozemnim proizvođačima.

Rodrik (1997) u svom radu govori kako su doneseni pogrešni zaključci o razvoju zemalja koje su primijenile ISI strategiju. Prema njemu ova strategija je vrlo dobro razvijala zemlje dva desetljeća, te se temeljem ovakvog pristupa rastu došlo je do neočekivanih rezultata u Latinskoj Americi, Bliskom Istoku i Sjevernoj Africi. Naime, u razdoblju nakon rata, diljem svijeta zabilježen je rast. Tako je u razdoblju od 1960. do 1975. više od 50 zemalja u svijetu doživjelo rast BDP-a po stanovniku od 3% ili više. Rast je zabilježen u zemljama Istočne Azije, Južne i Sjeverne Afrike, Južne Amerike, čak i u Subsaharskom području. Ipak, nakon 1975. godine dolazi do stagnacije (Rodrik, 1997). Međutim, neuspjeh koji su ove zemlje doživjele nakon 1975. godine ne može se povezati s ISI strategijom. Zemlje koje su se suočile s neuspjehom su one zemlje u kojima je vlada poduzela makroekonomske prilagodbe brzo i odlučno u vrijeme otvaranja. Mogućnost upravljanja socijalnim konfliktima unutar zemlje koji su potaknuti turbulentnim stanjem u svjetskoj ekonomiji 1970-ih stvorila je razliku između rasta i ekonomskog kolapsa. Zemlje s jačom socijalnom podjelom i slabijim institucijama za upravljanje sukobima doživjele su veći ekonomski pad.

Prema Rodriku, glavna razlika između zemalja Latinske Amerike i Istočne Azije je način na koji su se ove zemlje nosile s turbulencijama koje su dolazile s ulaskom u svjetsku ekonomiju. Naime, za rast i razvoj zemlje nije bitna samo otvorenost, već i način na koji se zemlja nosi s posljedicama otvaranja.

Do nešto drugačijih zaključaka vezanih za primjenu ISI strategije može se doći gledajući ukupnu faktorsku produktivnost. Prema podacima Bosworta i Collinsa (2008)⁷ vidi se faktorsku produktivnost u regijama kroz tri perioda; 1960-1973, 1973-1984 i 1984-1994. Produktivnost je mjerena ukupnim faktorom produktivnosti, TFP⁸. Najviše razine ovog faktora ostvarile su zemlje Latinske Amerike i Bliskog Istoka, u razdoblju od 1960. do 1973. Prosječna godišnja stopa rasta TFP na Bliskom Istoku je bila 2,3%, a u zemljama Latinske Amerike 1,8%. U zemljama istočne Azije (isključujući Kinu) zabilježen je rast od 1,3%. Nakon 1973. godine situacija se mijenja. Prosječna godišnja stopa rasta TFP za zemlje Latinske Amerike i Bliskog istoka postaje negativna, dok zemlje Azije ostvaruju pozitivne stope.

⁷ prema Rodrik (1997)

⁸ TFP je mjera učinkovitosti svih inputa u procesu proizvodnje. Porast ovog faktora obično je rezultat tehnoloških inovacija i unaprjeđenja proizvodnje.

Pitanje koje se nameće jest: Što se dogodilo 1970-ih da je ISI strategija rasta završila na tako lošem glasu, a Azijsko "čudo" zauzelo centralno mjesto kada se govori o razvoju. Odgovor na ovo pitanje krije se u trećoj cjelini. Većina zemalja koje su primjenjivale ISI strategiju 1960-tih postale su žrtva duga. Ova zabilježena činjenica je uvjerljiva i snažna na prvi pogled. Ipak, postavlja se pitanje kako se set mikroekonomskih mjera (ISI strategija) može povezati s makroekonomskom neravnotežom (dužnička kriza). Zašto su vlade u nekim zemljama pravovremeno učinile očite makroekonomske prilagodbe dok vlade u drugim zemljama nisu? O navedenim pitanjima više je rečeno u trećoj i četvrtoj cjelini.

Države koja su imale najveće koristi od integriranja sa svijetom su one države koje imaju institucije koje se nadopunjuju i koje se mogu nositi sa sukobima koji dolaze s ekonomskom međuovisnošću. Ekonomije u kojima je veliko društveno odcjepljenje i u kojima su institucije za upravljanje sukobima slabe, ekonomski troškovi vanjskih poremećaja, kao što su promjene u uvjetima trgovine, uvećani su distribucijskim sukobima koji su pokrenuti.

Globaliziranje kao proces gospodarskoga, socijalnog, kulturnog i političkog djelovanja nadmašuje granice nacionalnih država. Pomoću globalizacije može se objasniti stvaranje novoga svjetskog društva. Upravo globalizacija omogućuje da nekadašnje socijalističke zemlje i zemlje Trećeg svijeta postanu dio tog društva (Lončar, 2005). Proces globaliziranja se u ekonomskoj teoriji često promatra kao otvorenost, a upravo se u otvaranju vidi rast. Vežu između otvorenosti i rasta analizirali su Dollar i Kraay (2001).⁹ Prvi korak u njihovoj analizi bila je podjela zemalja u tri kategorije, bogate zemlje, zemlje koje se globaliziraju i neglobalizirane zemlje. Rezultati njihove analize pokazuju da globalizirane zemlje i one koje su ostvarile najveće smanjenje carina su ostvarile i najveće stope rasta BDP-a per capita, 80-ih i 90-ih. Najmanje stope rasta imale su zemlje koje se nisu globalizirale. To dovodi do zaključka da postoji pozitivna veza između globaliziranja i rasta. O tome svjedoči i politika IMF-a, koja upravo politike usmjerene prema trgovini svrstava u važnije faktore koji promiču ekonomski rast i konvergenciju među zemljama u razvoju (Grgurić, 2004). Ipak, postoje i drugačija stajališta. Tako prema Easterly (1993)¹⁰ otvorenost donosi mnoge prilike, ali i prijetnje. Uočava se da rast vremenski izuzetno varira, dok su karakteristike zemlje stabilne. Razlog neodrživosti rasta vidi se upravo u vanjskim šokovima koji dolaze s otvorenošću.

⁹ prema Grgurić (2004)

¹⁰ prema Grgurić (2004)

Svjetsko tržište je mjesto puno poremećaja i preokreta, ali predstavlja priliku za profit i ekonomski rast. Bez komplementarnih institucija unutar zemlje, u području prava, vojske, politike, socijalne sigurnosti i edukacije, jedni će dobivati previše, a drugi premalo.

Slabosti institucija u Latinskoj Americi, Bliskom Istoku i drugim zemljama bile su "Ahilova peta" razvojne strategije. Upravo je to učinilo ove zemlje tako osjetljivim na inozemne šokove 1970-tih. Svjetska ekonomija će teško postati sigurnije mjesto. To čini zemlje u razvoju visoko ranjivima. Bez adekvatnih strategija unutar zemlje i reformi, kojima bi se nadopunili s inozemnom strategijom, u procesu otvaranja zemlje se izlažu riziku tzv. razvučenih kriza, od kojih su se neke zemlje tek nedavno oporavile. Ono što je važno je način na koji se zemlje globaliziraju, a ne globaliziraju li se.

2.4 Kina i globalizacija

Kina je doživjela transformaciju, od zemlje koja se protivila suradnji s globalnim institucijama do predanog člana tih institucija i pobornika globalizacije. Ova zemlja doživjela je transformaciju civilizacije, prihvaćanjem pravne države, prihvaćanjem konkurencije, rasprostranjenom upotrebom engleskog jezika, stranog obrazovanja, i mnogo stranih zakona i institucija.

Ekonomski uspjeh Kine povezuje se s globalizacijom i liberalizacijom. Nikada u povijesti svijeta nije zabilježeno tako rapidno povećanje životnog standarda tolikog broja radnika kao onda kad se Kina otvorila. Ipak, ubrzana globalizacija zahtijevala je velike i stresne prilagodbe, pa je tako zaposlenost u državnim poduzećima pala za 44 milijuna ljudi. Kina je izgubila 25 milijuna proizvodnih poslova, a 125 automobilskih kompanija trebalo se spojiti u 3 do 6 kompanija (Overholt, 2005).

Prije reformi Kina je bila ekonomska autarkija, protivila se globalnom ekonomskom poretku, globalnom političkom poretku i velikim globalnim institucijama kao što su IMF i Svjetska banka. Vlasti ove zemlje vjerovala su da je globalni nered dobra stvar. Prateći vanjsku politiku nezadovoljstvo vlastitom politikom je raslo.

U svom radu Overholt (2005) ističe kako je Kina dva stoljeća pokušavala uspjeti kroz različite oblike, od socijalizma, kapitalizma, preko carstva, republike, pa sve do razdoblja u kojem je državom vladala vojska. Svi pokušaji bili su bezuspješni. Otuđenost od ostatka svijeta je bila toliko velika, te je stanovništvo shvatilo da je svjetski ekonomski i politički poredak i ekonomski i politički poredak Kine toliko suprotan i da jedini način uspjeha rušenje sistema

koji trenutno postoji. U kulturnoj revoluciji, 1966-1976, kineski studenti i drugi pod vodstvom Mao Ce-tunga ponizili su vladu i druge vođe politike. Napali su obrazovanje, socijalne i političke institucije, te uništili kinesko kulturno nasljeđe, sve u cilju uništavanja državnog ustroja (Overholt, 2005).

Unatoč relativno kasnijem pristupanju globaliziranom sistemu, Kina je entuzijastičnije pristupila globaliziranju od susjeda Japana. Japan je zemlja koja se puno ranije otvorila, no unatoč tome Kina je ostvarila bolje rezultate. U prilog tome idu podatci dostupni u radu Overholta (2005) koji govore o razini trgovine. Kineska trgovina je u 2004. godini bila jednaka 70% BDP-a, dok je trgovina Japana bila otprilike 24% BDP-a. Također, razina stranih direktnih investicija je bila znatno veća u Kini. Kina je primila \$60,6 milijardi FDI, dok je Japan primio svega \$20,1 milijardu FDI.

Kina je počela vjerovati u globalizaciju više nego ijedna zemlja trećeg svijeta, te čak više nego neke najveće ekonomije svijeta. Preobrazba ove zemlje nije bila lagana, ni bezbolna. Globalizacija je zahtijevala iznimno bolne prilagodbe, a posebno teška bila je socijalna prilagodba. Zahvaljujući iznimnom naporu s kojim se ova zemlja odlučila suočiti, pozitivne promjene životnih standarda i uvjeta rada te rast koji je ostvarila zapanjujući su.

2.4.1 Posljedice kineske reforme

Kineska vlada je 1978. godine službeno započela eru reformi. Umjesto prilagodbe postojećeg sistema, donesene su radikalne reforme. Wen i Scholar (2003) i Overholt (2005) u svojim radovima navode i opisuju reforme koje je Kina provodila, a koje su u nastavku nabrojene i opisane. U početnom razdoblju ključne točke reforme bile su ukidanje seoskih općina, određivanje posebnih ekonomskih zona, te uvođenje tržišnog mehanizma u poduzeća u državnom vlasništvu. Prihvatanjem tržišno orijentirane reforme, radničke beneficije i postojeća socijalna sigurnosna mreža postaju ugrožene.

Ključna komponenta ruralnih reformi bila je privatizacija poljoprivrede. Prvi korak u reformi poljoprivrede bio je raspuštanje općina baziranih na poljoprivrednoj proizvodnji i uvođenje obiteljskih poljoprivrednih sistema. Sistem dijeljenja zemlje omogućavao je regijama da proizvedu dovoljno hrane za cijelu zajednicu. 1980. godine vlada je u potpunosti ukinula općine. Zemlja je dodijeljena pojedinim kućanstvima, umjesto općinama. Raspuštanje općina kroz privatizaciju zemljišta značilo je da djelatnosti koje su bile organizirane unutar općina,

kao što su trgovina i zdravstvo bivaju raspuštene. Osim opadanja ruralnog sektora došlo je i do zapanjujućeg smanjivanja prihoda.

Nakon pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji 2001. godine, jeftina i visoko subvencionirana poljoprivredna roba preplavila je zemlju i time oštetila već dovoljno uništen ruralni sektor. To je rezultiralo ogromnim migracijama ruralnog stanovništva u gradove i centre proizvodnje.

Privatizacija poljoprivrede imala je duboki utjecaj na okoliš i ekonomske efekte. Strojevi koji su prije bili u zajedničkom vlasništvu morali su se podijeliti između kućanstava, što je dovelo do toga da su neka kućanstva ostala bez opreme, budući da im je nabavka vlastite bila preskupa. Mnogo ljudi se susrelo s de-mehanizacijom u početnim godinama privatizacije.

Prema podacima Overholta (2005) izdatci za poljoprivredu kao postotak ukupnih državnih izdataka u konstantnom su padu od 1980. godine. Sa 10,5% u razdoblju od 1976. do 1980., pali su na 5% u razdoblju od 1981. do 1985., te na 3,3% u razdoblju od 1985. do 1990. Infrastrukturno investiranje u ruralni sektor također bilježi pad, sa 10,6% u 1979. na 2,8% u 1992. te na 1,7% u 1994 godini.

Kulturna revolucija donijela je politiku obrazovanja "otvorenih vrata". Ovaj model je razvijen kako bi odgovorio na ruralne potrebe i kulturu. Predstavljani su novi udžbenici koji su sadržavali lokalne legende te informacije o poljoprivrednim djelatnostima. Transformiranje obrazovnog sustava smatralo se bitnim u izgradnji ekonomije i poboljšanju društvenih uvjeta. Vrijeme reforme mijenja način obrazovanja. Nova vizija postaje obrazovanje okrenuto modernizaciji, budućnosti i svijetu. U razdoblju prije reforme zabilježeno je povećanje troškova obrazovanja, dok se udio financiranja vlade smanjio. To je rezultiralo smanjenjem obrazovanja odraslih. Mnogo djece, uglavnom ženske nije pohađalo školu, jer je za njihove roditelje bilo financijski neodrživo da sva djeca pohađaju školu. Ipak, godišnja izvješća su pokazivala suprotne rezultate, te je obrazovanost i broj upisanih u školu ostao isti. Razlog tomu je politika koju su provodili državni službenici. Na početku školske godine okupili bi svu djecu u školi, a nakon inspekcije djeca bi napustila školovanje.

Državna sredstva za obrazovanje su bila jako loše raspoređena. Veliki dio sredstava bio je namijenjen visokom obrazovanju, dok je osnovno obrazovanje primalo nedovoljno sredstava.

Veliki troškovi obrazovanja i mala mogućnost napretka u društvu obeshrabivali su stanovnike ruralnog područja da riskiraju i investiraju u obrazovanje.

Osim reformi koje su pogodile ruralna područja, došlo je do promjena i u urbanim područjima. Glavne točke reforme u urbanom području uključivale su privatizaciju državnih poduzeća, okretanje tržištu, otvaranje prema inozemnom kapitalu i investicijama, te kreiranje posebnih izvoznih zona. Reforme koje su se provodile bile su okrenute ka "rušenju željezne zdjele riže"¹¹. Logika je bila da se ljudska produktivnost može povećati okončavanjem doživotnih zaposlenja. Kako bi se potaknula proizvodnja, te ublažila protivljenja uvedeni su bonusi. Unatoč tome reformisti su morali pristati na kompromis, zaposleni u državnim poduzećima su zadržali svoj posao i zdravstveno osiguranje dok su novi radnici zaposleni na ugovornoj osnovi. Suprotno vjerovanju, izvozno orijentirani rast nije doveo do neto povećanja proizvodnih radnih mjesta. Glavni razlog tomu je privatizacija državnih poduzeća, koja je dovela do velikih otpuštanja. Zaposlenost u državnim poduzećima je pala sa 110 milijuna u 1995. na 66 milijuna u 2002. godini prema podacima Overholta (2005). Ipak, poduzeća u državnom vlasništvu su bila neefikasna i imala jako loše rezultate, pa je privatizacija bila nužna, unatoč velikom broju radnika koji se morao otpustiti.

Osim promjena u ruralnom i urbanom području, reforme su utjecale i na promjene u položaju radnika, promjene u zdravstvu ali i siromaštvu i nejednakosti. Danas, između 100 i 200 milijuna migranata iz ruralnih područja suočava se s ozbiljnim iskorištavanjem. Najčešće su zaposleni u gradovima kao kućne pomoćnice, prostitutke, radnici na konstrukcijama, zaštitari, rudari i sl. Migranti u Kini rade u užasnim uvjetima, nemaju pristup zaštiti i imaju slabu pregovaračku moć. Kina je imala jake zaštite radnika, međutim, iako još uvijek postoji zakon na papiru, primjena istog tijekom godina sve je manja. Potplaćenost radnika onemogućava im da ostvare svoj san o životu u srednjoj klasi. Prije otprilike deset godina migranti koji su radili u proizvodnoj industriji zarađivali su 5 000 jena¹², 12 godina nakon, plaće su porasle za svega 68 jena (Overholt, 2005).

Kinin progres u smanjivanju siromaštva je vrlo značajan. 1999. godine Svjetska banka ovu je zemlju klasificirala iz nisko dohodovne zemlje u srednje dohodovnu zemlju. Prisutna je

¹¹ U razdoblju od 1949. do Maove smrti 1976. Kina je uz mnoge neuspjele ekonomske eksperimente, uspjela uspostaviti modernu infrastrukturu i visoke socijalne standarde (u smislu radnih uvjeta i osnovnih zajamčenih radničkih prava), koji su se nazivali željezna zdjela za riže. Tek je u osamdesetima, uvođenjem liberalnih ekonomskih reformi željezna zdjela dovedena u pitanje (Overholt, 2005).

¹² 1 CNY = 0,1520 USD

određena sumnja da građani u Kini imaju povećan pristup dobrima. Prošireni sustav u kojem je vlada pokrivala osnovna dobra, kao npr. ulje, šećer, jaja, meso i odjeću 1970-ih je nestao, a moderna dobra kao što su TV, perilica rublja, frižider i sl., našli su se u kućanstvima urbanih područja. Javlja se sumnja u povlašten položaj stanovnika u gradovima u usporedbi s ruralnim stanovništvom.

Naime, siromaštvo u ruralnim područjima sve više raste. Također, sve veći problem predstavlja povećanje razlike između najsiromašnijih i najbogatijih. Nekada jedna od zemalja koja je pružala jednaka prava i mogućnosti za sve, postala je zemlja s najviše nejednakosti. Prema podacima Kineskog zavoda za statistiku, dostupnih u radu Overholta (2005), 10% najbogatijih u 1980. godini zarađivalo je manje od 20% nacionalnog dohotka, 1995. broj se popeo na 33,7%, dok je 10% najsiromašnijih zarađivalo svega 1,87% nacionalnog dohotka. U 2005. godini razlike su porasle, kada je 10% najbogatiji posjedovalo 45% nacionalnog dohotka dok je 10% najsiromašnijih posjedovalo 1,4% nacionalnog dohotka.

2.5 Veza Kine i azijskih ekonomija

Kada se govori o pozitivnom utjecaju globalizacije na rast zemlja koja se nameće kao najbolji primjer je Kina. Naravno, postoji još mnogo drugih zemalja koje su globalizirajući se ostvarile uspjeh, a zemlja koja se, uz Kinu, posebno ističe kao "uspješna priča globalizacije" je Indija. Pozitivan utjecaj globalizacije uočen je i u drugim azijskim zemljama (Azijski tigrovi).

Kina je zemlja koju se u svijetu nerijetko opisuje kao "radionica svijeta" ili "tvornica svijeta" zbog ekspanzije proizvodnje. Za razliku od Kine, Indija je u svijetu nazvana "uredom svijeta" zbog mogućnosti premještanja informatičke tehnologije. Ove dvije ekonomije imaju neke zajedničke karakteristike, zauzimaju veliko geografsko područje, religijski su raznovrsne, bilježe relativno visoke stope rasta. Ipak institucionalni uvjeti su bitno različiti.

Ekonomске performanse koje je Kina ostvarila posljednjih 30 godina impresivne su. Od 1978. Kina je podržala slobodnu trgovinu i ukidala trgovinske restrikcije jednu po jednu. Vlada je mijenjala svoju politiku, davala je provincijalnim vladama više autonomije u politici, te je dopuštala privatnim poduzećima da sudjeluju u inozemnoj trgovini. Ukupni volumen vanjske trgovine ili ukupni volumen izvoza i uvoza porastao je sa 20,64 milijarde američkih dolara u 1978. godini na 620,8 milijarde američkih dolara u 2002. godini. U 2004. godini volumen trgovine dosegao je 1,1 trilijun američkih dolara (Chow, 2005).

Danas se proizvodi iz Kine mogu pronaći u bilo kojem dijelu svijeta. Otvorenost ove ekonomije i mogućnost izvoza stvorilo je priliku za mnoge druge zemlje omogućivši visoko kvalitetnu proizvodnju dobara po nižim cijenama. Naravno to je uzrokovalo ljutnju i otpor kod nekih proizvođača i radnika u tim zemljama.

Jedinstvena priča o razvoju Kine pruža vrijednu lekciju za druge zemlje koje pokušavaju imitirati model koji je Kina primijenila. Integriranje sa svijetom, prihvaćanje novih tehnologija, izgradnja infrastrukture, prihvaćanje lokalnih inicijativa, ulaganje u ljudski kapital, uz mnoge druge mjere i akcije doveli su ovu zemlju na poziciju najveće ekonomije svijeta. BDP ove zemlje rastao je u prosjeku 8% godišnje u razdoblju od 1978. do 2002. Zhixiao et al. (2004). Nije samo zabilježen ekonomski rast već je i stopa siromaštava smanjena sa skoro 65% na manje od 10%, te je oko 500 milijuna ljudi izbavljeno iz siromaštva.¹³

Nešto manji ali i dalje impresivan rast ostvarila je Indija. Tako je, stopa rasta realnog BDP-a znatno porasla u posljednja dva desetljeća i to sa 3,5% na 9,3% (Ghosh, 2010). Porast dohotka po stanovniku je još značajniji zbog pada koji je zabilježen u stopi rasta stanovništva. Rast Indije se povezuje sa strukturnim promjenama koje je ova zemlja napravila. Upravo je kineski rast "šokirao" Indiju i stvorio nadu da bi uključivanje u proces globalizacije moglo voditi prosperitetu i kod njih.

Reforme koje je Indija provodila rezultirale su i nekim poražavajućim brojkama. Primjerice, nejednakost u prihodima je porasla, a pitanje smanjivanja siromaštva se rješavalo sporo i ispod očekivanja. U radu Ghosha (2010) prezentirani su različiti pokazatelji rasta nejednakosti. Promatra se Gini koeficijent¹⁴ za ruralno i urbano područje te se uočava rast ovog pokazatelja. Prema mjerenju iz 1993. godine Gini koeficijent za ruralno područje iznosio je 25,6%, dok je u 1999. godini iznosio 26,3%. Gini koeficijent za urbano područje u istom razdoblju porastao je sa 31,9% na 34,88%. Porast siromaštva u Indiji izazvalo je zanimanje Svjetske banke, čije su procjene pokazale da je u 2005. godini broj siromašnih u Indiji bio 456 milijuna. Razina siromaštva u Indiji na zabrinjavajućoj je razini. Nedostatak hrane predstavlja posebnu brigu, uz to naglašava se manjak zdravstvene brige i edukacije. Kako navodi Ghosh (2010) posljednji podatci Nacionalnog obiteljskog zdravstvenog pregleda

13 prema World Bank (2013).

14 Ginijev koeficijent je najpoznatija i najkorištenija mjera ekonomskih nejednakosti. Negova vrijednost može biti bilo koji realan broj iz segmenta (0,1) . Što je ta vrijednost bliža nuli, vrijednosti niza su ravnomjernije raspoređene.

(2005) pokazuju da je broj pothranjene djece ispod 5 godina 45,6% u ruralnim područjima i 32,7% u urbanim područjima. Uz to više od 1/3 ruralnog stanovništva je pothranjeno.

Ove dvije zemlje ostvarile su visoke stope rasta u posljednja tri desetljeća, te pokazuju dvije različite priče o utjecaju globalizacije. Također su pružile vrijednu lekciju da ekonomski rast sam po sebi ne treba rezultirati smanjenjem siromaštava ni poboljšanjem uvjeta u kojima ljudi žive. Ono što je važno je priroda rasta tj. u kojoj je mjeri ekonomski rast povezan s rastom nejednakosti.

Otvoraju se i mnoga druga pitanja poput: u kojoj mjeri koristi od rasta dosežu do najsiromašnijih, u kojoj mjeri strukturne promjene u procesu rasta generiraju dovoljno prilika za produktivnost nepoljoprivrednih zaposlenika, u kojoj mjeri tržište i država funkcioniraju tako da osiguraju osnovne potrebe i pristup osnovnim socijalnim potrebama. To u konačnici znači da je uloga vlada u procesu globalne ekonomske integracije odrediti u kojoj mjeri ekonomski rast donosi bolje uvjete za siromašne.

Kineski rast se često povezuje i s drugim rastućim azijskim ekonomijama. Često se postavlja pitanje jesu li te zemlje protivnici ili pak djeluju zajedno. Naime, s kineskim rastom javile su se sumnje da bi veliki kineski uspjeh mogao osiromašiti azijske zemlje, isisavajući investiranje u njih i preuzimajući njihovu trgovinu. Međutim, dogodilo se upravo suprotno, te je zabilježeno mnogo pozitivnih efekata kineskog rasta na ostale azijske zemlje. Tako je, ogroman kineski rast doveo je do porasta uvoza iz ostalih azijskih zemalja i do porasta stranih direktnih investicija u Indiju, Južnu Koreju i Japan. Fernald na temelju svog istraživanja 2005. godine dolazi do zaključka da je kineski izvoz pozitivno koreliran s izvozom ostalih azijskih zemalja.¹⁵

Brzi razvoj Kine utječe na druge ekonomije u regiji, na način da za svoje komparativne prednosti uzimaju proizvode više dodane vrijednosti, a manje radno intenzivne industrije. Tako npr. Tajvan privlači više investiranja u visoko tehnološka istraživanja, dok Singapur i Malezija nastoje proširiti svoje proizvodne sektore i okrenuti se bio tehnologiji i drugim tehnologijama u nastajanju. Mnoge druge ekonomije ostvarile su razne beneficije s porastom kineske potražnje u vremenu kada je svjetska ekonomija usporila. Tako je primjerice Australija zabilježila velike razine trgovine s Kinom. Neke od najsiromašnijih zemalja svijeta, uključujući Laos, Papua Novu Gvineju i dio Afrike također su uspjele trgovati s Kinom. Ni

¹⁵ prema Rhee, Thong i Eichengreen (2004).

programi pomoći, ni pomoć IMF-a ne mogu se približiti poboljšanju životnih uvjeta koji su se javili kao posljedica povećane potražnje za proizvodima iz najsiromašnijih zemalja svijeta.

S druge strane porast kineske integracije sa svjetskom ekonomijom doveo je do ubrzanog sektorskog prijelaza u drugim azijskim ekonomijama. Tako je proizvodnja premještena iz azijskih zemalja u Kinu, kako bi se iskoristila jeftina radna snaga i rastuće domaće tržište. To je rezultiralo premještanjem azijske radne snage u druge sektore kroz programe socijalne sigurnosne zaštite, kako bi se olakšale prilagodbe.

Dok god Kina vrši pritisak i napredniju industriju seli van svojih granica za azijske zemlje je to pozitivan razvoj s pozitivnim učincima. Od azijskih zemalja se očekuje da poduzmu određene korake i omoguće gladak protok sredstava po sektorima.

2.6 Washingtonski konsenzus i Beijing konsenzus

Razdoblje rasta nakon Drugog svjetskog rata različito je u zemljama diljem svijeta po pitanju rasta. U tom razdoblju američki gospodarski model je bio toliko uspješan da su ga druge zemlje u razvoju pokušale oponašati. Međutim, snaga američkog ekonomskog modela postupno slabi kako raste Kina (McKinnon, 2010).

Razvojno iskustvo znatno je različito u Latinskoj Americi i Kini. Početkom 20. st. Latinska Amerika je bila najbogatija regija, a Argentina najbogatija država, no rast Kine nadmašuje rast zemalja Latinske Amerike. Dodatno, kineska budućnost se čini mnogo svjetlijom od budućnosti Latinske Amerike. Naime, gledajući stope rasta, u Kini je zabilježeno mnogo više razdoblja rasta.

Primjerice, prema paritetu kupovne moći Kina, iako još uvijek siromašnija od El Salvadora, bilježi veće stope rasta, od oko 8,2% godišnje od 1975. do 2001. godine, dok je El Salvador imao stopu rasta od svega 0,1% godišnje u istom promatranom periodu (Woo, 2004).

Ovakva različita dinamika rasta između zemalja Latinske Amerike i Istočne Azije 80-ih godina izazvala je zanimanje ekonomista.

Najrazvijenija zemlja Latinske Amerike početkom 20.st. bila je Argentina, tada sinonim napretka. Samo ime zemlje znači zemlja srebra. Situacija se u zemlji početkom 1970-ih mijenja, a sve lošije stanje u zemlji postaje očito 1975. godine kada pad BDP-a po stanovniku izaziva zabrinutost (Artana et al. 2010). 1980-ih u Argentini započinje razdoblje prve dužničke krize. Došlo je do stagnacije realnog outputa i do kolapsa financijskih institucija.

Uslijed deprecijacije valute cijene su rasle, te je došlo do odljeva kapitala iz zemlje. Velike razine deficita uglavnom se pripisuju državnim poduzećima. Vlada je bila kočena niskim poreznim prikupljanjima i u očajničkoj želji za prihodima okrenula se središnjoj banci za financiranje kroz oporezivanje depozita i tiskanje novca. Inflacija je rasla tijekom vremena, doseguvši prosječnu godišnju stopu od 2600% u 1989. i 1991. godini. Vlada nije mogla uravnotežiti proračun niti pobjeći iz ovisnosti o inflatornom financiranju (Pou, 2000). Hiperinflacija iz 1989. i 1991. je potaknula brojne reforme koje su bile nužne za Argentinu. Malo koja zemlja je primijenila toliko velikih strukturnih promjena u tako malo vremena. Krizu 80-ih okarakterizirale su visoke razine intervencije vlade, velike makroekonomske neravnoteže i konstantne ekonomske i socijalne neravnoteže. Rješenje za ovakvu situaciju u Argentini prepoznalo se u Washingtonskom konsenzusu.

2.6.1 Washingtonski konsenzus

Institut za međunarodnu ekonomiju je 1989. godine u Washingtonu organizirao konferenciju o Latinskoj Americi. Do tada nije postojala jedinstvena politika koja bi riješila dužničku krizu u Argentini. Pozvani su brojni ekonomisti koji su trebali iznijeti svoje mišljenje i prijedloge, te tako pomoći zemljama Latinske Amerike koje su se našle u ekonomskim problemima. Na sazvanoj konferenciji Williamson¹⁶ je predstavio 10 reformi, smatrajući da ih svaka zemlja mora poduzeti. Tržišno usmjerene reforme trebale su prvenstveno pomoći stagnirajućim državama Latinske Amerike, ali i drugim zemljama. Osnovne reforme za oživljavanje gospodarstva bile su usmjerene na makroekonomsku disciplinu, otvorenost svjetskoj ekonomiji i tržišno gospodarstvo.

Reforma je sadržavala 10 točaka (Williamson, 2004.):

- **FISKALNA DISCIPLINA** - u većini zemalja deficit je doveo do platnobilančnih problema i velike inflacije. To je uglavnom pogađalo siromašne dok su bogatiji svoj novac sačuvali prebacivanjem u inozemstvo.
- **PREUSMJERAVANJE JAVNIH RASHODA** - odnosilo se na usmjeravanje javnih rashoda na osnovno zdravstvo, edukaciju i infrastrukturu. Mjere su trebale pomoći najsiromašnijima i potaknuti rast.

16 John Williamson je ekonomist u Institutu for International Economics, Washington DC.

- **POREZNA REFORMA** - osnovni cilj reforme poreznog sustava je bilo formiranje poreznog sustava sa što širom poreznom osnovicom i usmjerenim graničnim poreznim stopama.
- **LIBERALIZACIJA KAMATNIH STOPA** - ova mjera podrazumijeva financijsku liberalizaciju, Williamson naglašava kako ona ne treba biti brza te je uz nju potrebno provoditi kontrolu financijskih institucija.
- **KONKURENTSKI TEČAJ** - prema Williamsonu tečajna politika mora osiguravati konkurentan izvoz, što zahtjeva intermedijarni (prijelazni) tečajni režim. Ipak, već je bila započeta doktrina koja ima dva pravca, čvrsto fiksirati tečaj ili dozvoliti potpuno plutanje.
- **LIBERALIZACIJA TRGOVINE** - Williamson je priznao da su postojala neslaganja po pitanju brzine liberaliziranja trgovine. Ipak, dogovor je postignut.
- **LIBERALIZACIJA INOZEMNIH IZRAVNIH INVESTICIJA** - odnosilo se na liberalizaciju kapitalnog računa bilance plaćanja pojedine zemlje. Williamson je u izlaganju reforme naglasio kako se ne zalaže za potpunu liberalizaciju kapitalnih tokova.
- **PRIVATIZACIJA** - privatizacija je bila široko prihvaćena. Ipak, privatiziranje može biti visoko korumpiran proces u kojem se imovina prenosi povlaštenim osobama za iznos manji od stvarne vrijednosti imovine. Williamson naglašava da provođenje adekvatne privatizacije razvija konkurentno tržište i pridonosi boljoj kvaliteti usluga.
- **DEREGULACIJA** - odnosilo se na brisanje granica za ulazak i izlazak s tržišta, ali i zadržavanje regulacije na području zaštite okoliša, sigurnosti i reguliranja cijena u nekonkurentnoj industriji.
- **VLASNIČKA PRAVA** - ovo se prvenstveno odnosilo na siromašne, kojima je potrebno omogućiti prava vlasništva uz prihvatljive troškove.

2.6.1.1 Posljedice primjene Washingtonskog konsenzusa na zemlje Latinske Amerike

U objašnjenju Washingtonskog konsenzusa stoji da će zemlje u razvoju primjenom konzervativne makroekonomske politike i liberalne mikroekonomske politike, te proširivanjem uloge privatnog tržišta na štetu državnog u raspodjeli resursa ostvariti velike stope rasta. Ipak uspjeh Washingtonskog konsenzusa je upitan.

Važnu prekretnicu u kreiranju argentinske politike predstavljaju 90-te. Većina strategija koje su se primjenjivale 1930-ih, 1990-ih su preinačene. 30-ih se primjenjivala strategija rasta bazirana na supstituciji uvoza, aktivnoj primjeni monetarne i fiskalne politike za upravljanje gospodarskim ciklusima, te je država igrala glavnu ulogu u proizvodnji dobara, usluga i alokaciji resursa. Osamdesetih godina argentinsko gospodarstvo je počela drastično padati. Prema podacima Svjetske banke dostupnih u radu Kiguel (2001), BDP po stanovniku Argentine nalazi se na razini mađarskog, slovačkog, te češkog. Mnogo niže od BDP-a po stanovniku Australije, Kanade i Novog Zelanda, zemalja s kojima je prije bila na sličnim razinama. Reforme su bile nužne. Naime, inflacija je dosegla svoj vrhunac, fiskalni deficit je došao na razinu 10% BDP-a, a BDP je nastavljao padati (Kiguel, 2001). Nije postojao sektor u ekonomiji koji nije bio pogođen krizom, te su radikalne promjene bile nužne.

Promjene 1990-ih koje su posljedica primjene Washingtonskog konsenzusa donijele su Argentini mogućnost za ekonomski rast, monetarnu stabilnost i niže razine nezaposlenosti i siromaštva. Početkom 1990-tih zabilježena je niža inflacija, smanjivanje zaduženosti, uravnoteženje proračuna i gospodarski rast. Ipak, u mnogim zemljama Latinske Amerike zabilježen je porast nezaposlenosti i siromaštva. Otvaranje tržišta učinilo je mnoge zemlje ranjivima. 1994. i 1995. financijska kriza se proširila i na druge zemlje, Rusiju i Jugoistočnu Aziju (Kesner-Škreb, 2004).

Reforme su uključivale liberalizaciju trgovine i kapitalnih računa, reformu financijskog sustava i reforme u javnom sektoru. Uklanjanje prepreka za trgovinu i kretanje kapitala značajno su otvorili argentinsku ekonomiju. Vlada je eliminirala izvozne poreze, količinska ograničenja na uvoz, smanjila uvozne carine, te je omogućen ulaz i izlaz izravnih ulaganja. Došlo je do smanjivanja javnog sektora, te privatizacije gotovo svih glavnih javnih poduzeća. Ipak, proces privatizacije nije bio uspješan, jer je prilikom provođenja privatizacije došlo je do porasta korupcije i koncentracije bogatstva nakon procesa privatizacije (Frers, 2008). Pozitivni rezultati vidljivi su u uklanjanju ili smanjivanju javnih subvencija poduzećima, te porasta učinkovitost institucija, što je pak dovelo do oslobađanja sredstava koja su se potom koristila za pokrivanje državnog deficita. Porezna reforma je povećala potrošnju, a novi zakoni su onemogućili utaju poreza, dok je gospodarski rast povećao javne prihode. Vlada je smanjila i većinu industrijskih subvencija te time potaknula ulazak novih, međunarodnih tvrtki na lokalno tržište.

Bankarskim propisima došlo je do povećane konkurencije banaka i povećane sigurnosti banaka i bankarskog sustava. Došlo je i do ograničenog ulaska stranih banaka. U razdoblju od 1991. do 1999. godine došlo je do smanjivanja banaka u financijskom sustavu. Od 167 banaka, od kojih su 35 bile javne, došlo se do 119 banaka od kojih je 16 bilo javno. Osim toga, 16 malih banaka u vlasništvu vlade i Narodna hipotekarna banka su privatizirane (Pou, 2000). Prije reformi, platni promet se izvršavao kroz 84 obračunske kuće, koje su bile neučinkovite. 1995. godine Središnja banka i bankarske udruge osnovali su radnu skupinu koja generira raširenost reformi kroz usvajanje novih tehnologija.

Reforme koje su se provodile bile su uspješne u vraćanju gospodarstva na održivi put rasta. Pozitivni rezultati reformi vidljivi su u početnim godinama primjene reformi. Ostvarene su stope rasta od 4,7% u periodu nakon 1991. Također je zabilježen rast izvoza za 8,2% godišnje (Pou, 2000). Ipak, nakon pozitivnih rezultata u početnim godina došlo je do poražavajućih rezultata koji nisu bili očekivani. Rast realnog BDP-a iznosio je samo 3% (1,5% BDP per capita) godišnje i to cijelo desetljeće, što je na razini iz 1980. godine (Frers, 2008).

Područja u kojima se reforme nastavljaju su deficit javnog sektora, te podjela prihoda između države i pokrajina. Područje koje je bilo pogođeno reformom je tržište rada, te se vlada obvezala na daljnje reforme. Stopa nezaposlenosti u Argentini je porasla, te je u 1999. godini iznosila je 14,3%. Usporedbe radi 90-ih je iznosila 7,3%, a 80-ih 5% (Pou, 2000). Uz porast nezaposlenosti došlo je i do problema raširenosti siromaštva, te se javio osjećaj razočaranja i nepravde. To je pak dovelo do porasta kriminala i nasilja (Frers, 2008).

S druge strane, otvaranje gospodarstva i privatizacija javnih poduzeća doprinijeli su povećanju kapitalnog uvoza i uvođenju kapitalno intenzivne tehnologije. Uvođenjem novih tehnologija zahtijevala se promjena u radnoj snazi i vještinama. Obrazovanje je ključna stavka koja je trebala pomoći radnoj snazi da se prilagodi promjenama u potražnji rada. Ipak, nefleksibilnost tržišta rada je ometala potrebne prilagodbe. Iako je postignut određeni napredak u fleksibilnosti tržišta rada, jer je smanjen porez na plaću, ali je nefleksibilnost još uvijek onemogućavala tržištu rada da prihvati restrukturiranje industrijskog sektora.

Poražavajući rezultati konsenzusa doveli su do izmjena reformi. Naglašava se da je za dugoročan i održiv rast potrebno investiranje u obrazovanje i ljudski kapital, očuvanje okoliša i jaka državna regulativa. S ovim su započele i formalne kritike Washingtonskog konsenzusa.

Levin i Easterly (2002),¹⁷ donose zaključak kako je razvijenost institucija iznimno važna, te tu varijablu smatraju jedinom valjanom u objašnjavanju različitog stupnja razvijenosti pojedinih zemalja. Veća razvijenost institucija unutar određene zemlje znači i razvijeniju zemlju.

Kritičari konsenzusa¹⁸ navode važnost raspodjele dohotka, stavljajući naglasak na siromašne. Ističu da je u fiskalnoj preraspodijeli važno siromašnima omogućiti pristup sredstvima, koja bi se uložila u obrazovanje, razvijanje mikropoduzeća, mikrokreditiranje, omogućavajući im izlazak iz siromaštva. Također, kritičari tvrde da su preporuke konsenzusa previše jednostavne i nepotpune. Jedna od kritika konsenzusa je i primjena reformi "jedna politika za sve". Fleksibilno radno tržište nije dovelo do otvaranja novih radnih mjesta. Postupna liberalizacija trgovine može bolje zaštititi industriju u nastajanju od liberalizacije koja se primjenjivala tijekom reformi Washingtonskog konsenzusa. Također, zahtijevalo se postojanje temeljnih mehanizama potrebnih za funkcioniranje tržišne ekonomije, te je tijekom konsenzusa malo pažnje bilo usmjereno na institucije. Za uspješno provođenje preporuke Washingtonskog konsenzusa potrebno je postojanje temeljnih mehanizama i institucija za funkcioniranje tržišne ekonomije. Upravo je jedna od glavnih kritika usmjerena na nedostatak adekvatnih institucija, ističući kako su se preporuke mogle provoditi samo u razdoblju rasta (Frers, 2008).

Reforme bazirane na Washingtonskom konsenzusu naivno je provelo mnogo zemalja diljem svijeta. Sada se te zemlje snažno protive tim reformama. Neuspjeh je zabilježen i u Meksiku. Kombinacija privatiziranja banaka i liberaliziranja trgovine kroz NAFTA sporazume s precijenjenim pezom i visokom razinom državnog duga, dovelo je do nestabilnog peza. U Brazilu je došlo do priljeva špekulativnog kapitala, dok je Ekvador naivno liberalizirao svoje malo financijsko tržište, te je smanjivanjem lokalnih banaka financijsko tržište odvojeno od državne kontrole što je dovelo do eksplozije privatnog duga i kamatnih stopa. Argentina ipak predstavlja možda najbolji primjer neuspješne primjene Washingtonskog konsenzusa, jer je slijedila gotovo sve točke konsenzusa (Frers, 2008).

Danas, konsenzus više ne postoji, već su prisutne samo lekcije proizašle iz iskustva koje su doživjele ove zemlje. Fokus se stavlja na raspodjelu dohotka i jednakost, ali ne isključivo na

¹⁷ prema Kesner-Škreb (2004)

¹⁸ Vidi npr. Frers (2008) i Rodrik (2006)

generiranje rasta. Također se naglašava bolja alokacija resursa prema siromašnima. Liberalizacija se mora provoditi postupno i oprezno, a zemlje u razvoju bi trebale surađivati s razvijenim zemljama kako bi se postigao dugoročan rast. Malim poduzećima treba dati šansu da rješavaju pitanja diskriminacije i vlasničkih prava u ruralnim područjima.

Nakon svih ovih reformi, izmjena istih, te različitih primjera o rastu, u svijetu još uvijek ne postoji jedinstveni odgovor koje su to mjere koje bi trebale dovesti do razvoja zemlje. Ne postoji jedna skupina recepata koja će odgovarati svim zemljama u svijetu, u svakom trenutku.

Ipak, razdoblje nakon 1990-ih ne smatra se katastrofalnim za ekonomski razvoj u svijetu, već upravo suprotno. Gledajući globalno siromaštvo upravo se ono drastično smanjilo u posljednja dva desetljeća. Brzi ekonomski rast u Kini, Indiji i drugim azijskim zemljama rezultirao je apsolutnim smanjenjem broja ljudi koji žive u siromaštvu.

2.6.2 Beijing konsenzus

Kineski model rasta predstavljen je u Beijing konsenzusu. Beijing konsenzus interpretira kineski gospodarski rast kao funkciju inovacija u državnom sektoru, financijske kontrole, državnog vlasništva poduzeća i političke kontrole. Konsenzus je 2004. godine predstavio Joshua Cooper Ramo, analitičar u Velikoj Britaniji. Beijing konsenzus je neutralan i fleksibilan, za razliku od nefleksibilnog Washingtonskog konsenzusa (Ramo, 2004). Beijing konsenzus se zalaže za eksperimentiranje i inovacije na temelju postojećih uvjeta (Huang, 2010).

U 2004. godini kineski BDP srušio je novi rekord, pridonoseći rastu svjetskog BDP-a više od SAD-a (Huang, 2010). Svojim rastom i performansama Kina je dovela Washingtonski konsenzus pod upitnik. Uspjeh ove države ima veliki utjecaj na poslovne i političke rasprave u cijelom svijetu.

Kina je u svome rastu i razvoju primjenjivala dva modela. Prvi model uočava se 1980-ih, kada je većina mjera koje su se provodile u skladu s Washingtonskim konsenzusom, a koje se odnose na financijsku reformu, privatna poduzeća, politička otvaranja. Početkom 1990-ih Kina mijenja model, stavljajući naglasak na financijske i političke kontrole, mijenjanje modela pogoduje državnim poduzećima na štetu privatnih.

Što je točno Kineski model? Zagovornici Beijing konsenzusa¹⁹ su kao glavne karakteristike kineskog modela naveli financijsku potporu državnom sektoru, ograničenje razvoja privatnog sektora i političke kontrole. Jedino pravilo kineskog modela je "vrag je u detaljima". Ono što kineski ekonomisti naglašavaju je endogenost privatnog poduzetništva i rasta. Pristaše Beijing konsenzusa naglašavaju da se u kineskom rastu važnost privatnog poduzetništva nije shvatila kao na zapadu, već su se okrenuli državnom vlasništvu na lokalnoj razini, (Ramo, 2004; i Huang, 2010). Ipak ova tvrdnja ostaje upitna. Naime, prema podacima o samom uzletu Kine privatno vlasništvo je ipak odigralo veliku i važnu ulogu. Razlog zbunjenosti oko utjecaja privatnog poduzetništva na gospodarski rast je ruralno poduzetništvo. Mnogo stručnjaka u Kini ruralna privatna poduzeća zamijenilo je za vladine subjekte. Naughton (2007) je u svom radu o kineskom rastu napisao kako se općinska i seoska poduzeća posebno razlikuju zbog svojeg neobičnog vlasništva. Naime, poduzeća koja potječu iz ruralnog područja većinom su bila u zajedničkom vlasništvu.²⁰ Ipak, postavlja se pitanje da ako su poduzeća iz ruralnog i općinskog područja bila pod vlasništvom države kako su bila tako uspješna?

1980-ih općinska i ruralna poduzeća odigrala su važnu ulogu u relokaciji radne snage, od poljoprivrednih djelatnosti s niskom dodanom vrijednosti, ka proizvodnoj industriji više dodane vrijednosti. Upravo je relokacija radne snage doprinijela smanjenju siromaštva.

Dok SAD provodi jednostrane politike kako bi zaštitila vlastite interese, Kina okuplja resurse kako bi zasjenila SAD u bitnim područjima međunarodnih odnosa i izgradila okruženje koje će otežati dominantno djelovanje SAD-a. Kina sada ima veliki utjecaj i izvan svojih granica. Veliki uspjeh i djelovanje ove zemlje pružaju drugim zemljama diljem svijeta lekciju ne samo kako se razviti nego i kako se uklopiti u međunarodni poredak na način koji im omogućava da budu neovisne, da zaštite svoj način života i politički izbor u svijetu punom fluktuacija.

Novi kineski pristup je vođen željom za ravnopravnošću, mirnim i visokim rastom, primjenjujući tradicionalne mjere privatizacije i otvorene trgovine na svoj način. Toliko fleksibilan da se jedva naziva doktrinom, s vjerovanjem da postoje jedinstvena rješenja za svaku situaciju. Beijing konsenzus se temelji na vjerovanju da je najbolji put za modernizaciju ići postepeno, umjesto primjenjivati velike šokove. Proizvodi i potrebe se mijenjaju tako brzo, da malo koja država može držati korak s tim, uključujući i Kinu. "Kina piše svoju knjigu, knjigu koja predstavlja spoj razmišljanja i lekcija naučenih iz neuspjelih priča o globalizaciji

¹⁹ Vidi npr. Huang (2010) i Ramo (2004)

²⁰ prema Huang, (2010)

diljem svijeta." (Ramo, 2004). Beijing konsenzus sadrži mnogo ideja koje nisu isključivo ekonomske prirode, kao što su političke ideje, kvaliteta života i globalni balans moći.

Beijing konsenzus su zapravo tri jednostavna teorema (Ramo, 2004). Prvi teorem naglašava važnost inovacija, umjesto prijašnjeg argumenta da zemlje u razvoju moraju pratiti tehnologiju. Sljedeći teorem govori kako je kaos u zemlji nemoguće kontrolirati s vrha, te da je potreban potpuno novi set pravila i alata. Na razvoj države gleda se izvan standardnih okvira (BDP per capita), te se fokusira na kvalitetu života. Ovaj teorem zahtjeva rast gdje se održivost i jednakost prvi razmatraju, a ne luksuz. I na kraju kineski model sadrži teoriju samoopredjeljenja, naglašavajući financijske pomoći.

Kao što se moglo uočiti u dijelu o vezi Kine i drugih azijskih zemalja, kineski rast i razvoj nije samo u interesu stanovnika Kine. Razvoj Kine pomaže i razvoju brojnih drugih zemalja.

Beijing konsenzus pruža svijetu nadu. Nakon kolapsa Washingtonskog konsenzusa i smanjenja argentinskog gospodarstva svijet je bio u neizvjesnosti kako će nova paradigma razvoja izgledati. Kineski model koji se oslanja na inovacije, istraživanje i jednakost upozorava zemlje koje su dugo godina pokušavale rasti kroz različite modele rasta da se previše oslanjaju na pomoć razvijenih zemalja.

Poruka Kine drugim zemljama je jednostavna lekcija o mogućnosti balansiranja i važnosti izgradnje asimetričnih snaga. Ne moraju, ni ne mogu, sve zemlje svijeta biti velesile. Cilj kineskog rasta nije potaknuti sukob, već isti izbjeći, što često "zbunjuje" SAD koji traži znakove prijetnje.

3. KINA

3.1 Ekonomski i financijski razvoj Kine

Posljednjih godina malo koja dostignuća u međunarodnoj ekonomiji su izazvala više interesa i polemika od iznenadne pojave Kine kao proizvodnog i trgovačkog centra. Visoke stope kineskog rasta, nakon usvajanja liberalnih ekonomskih politika zapanjujuće je postignuće.

Kao što je već ranije spomenuto, od 1979. godine Kina otvara svoje granice, ukida trgovinska ograničenja korak po korak i potiče slobodnu trgovinu. U isto vrijeme, dolazi do promjene u politici vlade, te se omogućava privatnim poduzećima da sudjeluju u vanjskoj trgovini, a više autonomije se daje vladama u pojedinim provincijama.

Danas se proizvodi iz Kine mogu naći u cijelom svijetu. Veliki dio izvoza iz Kine proizveden je od strane inozemnog ulaganja u poduzeća u Kini. Inozemna trgovina je pomogla ekonomskom rastu na tri načina: međunarodnom specijalizacijom, izvozom i prelijevanjem tehnologije izvana. Međunarodnom specijalizacijom svaka zemlja proizvodi dobra u čijoj proizvodnji ostvaruje komparativne prednosti, što omogućava zemlji da bude efikasnija i racionalnija u trošenju oskudnih resursa, nego u slučaju da odluči proizvoditi sva dobra sama. Drugi način odnosi se na izvoz. Naime, izvoz je dio agregatne potražnje, a porast agregatne potražnje dovodi do rasta BDP-a zemlje. Kineski izvoz značajno se povećao nakon otvaranja granica, i to posebice izvoz radno intenzivnih proizvoda. To je dovelo do porasta zaposlenosti i smanjivanja siromaštva. Udio izvoza kao postotak BDP-a porastao je s 4,6% u 1978. godini na 23,01% u 2001. godini, Zhixiao et al. (2004), usporedbe radi, u 2014. godini udio izvoza kao postotak BDP-a iznosio je 22,6% (World Bank). Treći način odnosi se na trgovinu, trgovina omogućava prelijevanje tehnologije izvana čijim se korištenjem povećava produktivnost u Kini (Chow, 2005).

Privlačenjem stranog kapitala u zemlju dolazi do smanjenja siromaštva u zemlji. Također, s reformama je došlo i do povećanja razine obrazovanja i boljih zdravstvenih uvjeta, što je usko povezano sa smanjivanjem siromaštva. Kineska vlada se obvezala na smanjivanje siromaštva u ranim 1980-im, i taj cilj je uvrstila u nacionalni gospodarski plan. Tako je, s razvojem ekonomije spremnost za pomoć najugroženijima postajala sve veća i veća. Zhixiao et al. (2004) ističu da veza između ekonomskog rasta i smanjenja siromaštva nije jednostavna. Prema njima, nije bitna brzina ekonomskog rasta, već kvaliteta tog rasta. Ističu važnost brige

za okoliš, i potrebu da se obrati pozornost na različita tržišna iskrivljenja, neučinkovita ulaganja i mogućnost korupcije.

Još 1972. godine u Kini je podignuta zabrana izravnih stranih ulaganja. Nakon posjeta američkog predsjednika Richarda Nixona otvaraju se vrata za približavanje Kine i nekoliko većih industrijskih zemalja. Ipak veliki broj ograničenja je ostao, što je onemogućivalo znatnija izravna ulaganja u zemlju. Sve se mijenja dramatičnije 1979. kada dolazi do reformi (Branstetter i Feenstra, 1999). Od početka reformi, 1978. godine, kineska politika u vezi stranih ulaganja napravila je zaokret za 180 stupnjeva. U početku su vladajući u Kini na takvu politiku gledali kao oblik iskorištavanja od strane inozemnih zemalja, dok su kasnije prihvatili i uvidjeli priliku za gospodarski razvoj Kine. Donesen je novi zakon u kojem je inozemni tvrtkama dozvoljeno djelovanje, te su smanjene kontrole u vanjskoj trgovini. Strana ulaganja dovela su do fizičkog i financijskog kapitala, tehnologije, menadžerskih vještina i prakse u Kini. Ipak strana ulaganja nisu bila temeljni faktori gospodarskog razvoja, ali su sigurno bitan pokretač.

Tri su ključna čimbenika koja su omogućila Kini da privuče strani kapital (Chow, 2005)

- obilje ljudskog kapitala, vješti i radišni radnici, snalažljivi poduzetnici
- dobro funkcioniranje tržišnih institucija koje su omogućavale susret ponude i potražnje, te
- položaj zemlje koja može usvojiti tehnologiju iz razvijenih zemalja.

Kina je sada u takvoj poziciji da izvozi kapital ne samo slabije razvijenim zemljama nego i velikim ekonomijama. Također je kinesko ulaganje pomoglo razvoju drugih azijskih zemalja. U radu Chowa (2005) istaknute su osnovne točke ekonomskog i financijskog razvoja, točke su prezentirani u nastavku.

Kina i reforme od 1979. godine su pomogle zemlji, ali se u dugom roku očekuju određeni problemi. Relociranje proizvodnje u područje gdje je cijena rada niža, razvijanje novih industrija u tom području i ponovno zapošljavanje. Unatoč tomu nije došlo do porasta zaposlenosti, prisutne su neke negativne posljedice u dugom roku.

Postoji problem zagađivanja okoliša, novim izgrađivanjima tvornica i pogona kao posljedica globaliziranja. Kineska vlada je u procesu globaliziranja veliku važnost pridavala zaštiti okoliša, pokušavajući izvući više koristi iz jednog projekta. Ipak, uništavanje okoliša predstavlja problem u dugom roku.

Što se tiče financijskog razvoja Kine, Kina razvoj financijskog tržišta vidi u slobodnom protoku financijskog kapitala. Kina podržava strana ulaganja, ali i zahtijeva ulaganje svog financijskog kapitala u inozemstvo. Ipak, problem je u slobodnom protoku spekulativnog financijskog kapitala, koji ulazi i još brže izlazi iz zemlje, što je pak dovelo do financijskih kriza, što je negativna strana. Upravo to uzrokovalo azijsku financijsku krizu 1997-98. godine. Ova kriza nije znatno pogodila Kinu. Kineska vlada je primjenjivala mudru politiku, i to usvajajući međunarodne financijske reforme umjerenom brzinom, dopuštajući postupno otvaranje financijskih tržišta.

Globalizacija pogoduje reformama bankarskih i financijskih institucija preko inozemnih konkurenata koji potiču reforme. Strategija koja koristi inozemne konkurente kao pokretače reformi u domaćoj industriji ipak je limitirana. Kineski službenici su pozdravljali i prihvaćali većinu gospodarskih reformi, ali ipak nešto konzervativniji ostaju po pitanju ulaska stranih banaka u zemlju. Također, postojao je problem korupcije, državna poduzeća i banke su u vlasništvu države, samim time pod kontrolom birokrata koji mogu iskoristiti svoj položaj. Korupcija predstavlja jedan od ključnih problema u Kini koji onemogućava provedbu reformi, a samim time i gospodarski razvoj.

Kina je pomogla mnogim zemljama u Aziji i Africi investirajući u te zemlje, pružajući im tehnologiju i općenito pomoć u razvoju. Kineska politika je bazirana na uzajamnom poštovanju. Napori kineske vlade u pružanju pomoći zemljama u razvoju smještaju ovu zemlju u visoko prijateljsku zemlju.

Da postoji pozitivna veza između ekonomskog rasta i financijskog razvoja ističe se u radu Ma i Jalil (2008), a da bi se ta pozitivna veza realizirala Kina je morala provesti reforme bankarskog sustava. Podatci o reformama bankarskog sustava prezentirani su u nastavku.

Cilj ekonomske reforme bio je uspostava tržišnog gospodarstva temeljenog prvenstveno na javnom vlasništvu (Zhao, 1987).²¹ Za postizanje navedenog cilja reforma bankarskog sustava bila je nužna. Reforme su započele odvajanjem administrativne funkcije banke od kreditno-depozitne funkcije banke. Reforme kineskog bankarskog sektora mogu se podijeliti u tri faze. U prvoj fazi (1979.) osnovane su četiri banke u državnom vlasništvu, a njihova glavna uloga je bila alokacija sredstava u određene sektore.

21 prema Ma i Jalil, (2008)

Druga faza reformi dogodila se 1990.god. Ovu fazu karakterizira konsolidacija i restrukturiranje bankarskog sektora. U to vrijeme banke su obavljale i nebankarske poslove. To se povezuje s labavim sustavom upravljanja rizicima, što vodi do nestabilnog i neodrživog bankarskog sustava. Restrukturiranjem bankarskog sustava došlo je do manje intervencije banaka u politici.

Treća reforma bankarskog sustava započela je 2006. Tada američka bankarska korporacija kupuje regionalnu kinesku banku zajedno s partnerima iz Kine. Upravo ovo pokazuje koliko je Kina spremna za reforme bankarskog sektora.

Osim brige za bankarski sustav kineska vlada veliku je važnost pridavala i drugim financijskim institucijama. Tako je s početkom reformi došlo i do otvaranja firmi za investiranje, a broj takvih firmi popeo se na preko 700 do 1985. god.

Bankarskim sektorom još uvijek upravljaju četiri velike državne banke. Upravo su one pod velikim pritiskom zbog velikog broja loših kredita, koji predstavljaju veliki dio imovine kineskih banaka.

Financijski razvoj utječe na gospodarski razvoj na dva načina. Financijski razvoj povećava uštedu i pokreće veće razine financijskog investiranja. Također, efikasna alokacija štednje povećava produktivnost štednje i ulaganja.

Važnu stavku kada je riječ o inozemnoj trgovini i stranim investicijama igra tečaj. Niska razina kineskog juna čini kineski izvoz jeftinijim, a ulaganje u Kinu privlačnijim, ako je ulaganje usmjereno na proizvodnju za izvoz. Dok je u Europi i zemljama Azije prihvaćen fleksibilan tečaj, Kina je primjenjivala fiksni tečaj s par izmjena. Ipak Kina kasnije prihvaća fluktuirajući tečaj, gdje je država određivala stopu u odnosu prema vrijednosti košarice stranih valuta, ali košarica nije izričito navedena.

Podcijenjena razina kineskog juna dovela je do "pregrijavanja" kineske ekonomije u 2003-04. godini (Chow, 2005). Kineska vlada je pokušala proces usporiti administrativnim putem i ograničavanjem broja projekata. Kako bi se izbjegao problem pregrijavanja ekonomije i inflacije kineska vlada morala je značajno povećati vrijednost kineskog juna.

Više vrijednosti kineskog juna dovode do većeg uvoza Kine, namijenjenog potrošnji i gospodarskom razvoju. Time je došlo do prestanka gomilanja stranih rezervi koje su trenutno u stanji mirovanja i zarađivanja malih iznosa kamata na ulaganja u obveznice SAD-a (Chow, 2005).

Zahvaljujući politici otvorenih vrata i globalizaciji došlo je do modernizacije Kine.

Kina zauzima posebno mjesto u svjetskoj ekonomiji. Teritorijalno velika država s golemom populacijom, ostavlja snažan utisak i pruža pouke za ostale zemlje u razvoju (Khan i Hu, 1997).

3.2 Budućnost Kine

Ostvareni razvoj Kine je neupitan. Dramatične transformacije koje je ova zemlja doživjela u posljednjih 15-20 godina dovele su ovu zemlju do jedne od najvećih ekonomija svijeta. Rezultati koji su postignuti u ovoj zemlji kao posljedica otvaranja slobodno se mogu uvrstiti u najbolji primjer globaliziranja. Kina ima dobre pozicije i prognoze da do 2030. godine bude uvrštena u visoko dohodovne zemlje. Kako bi se ostvarila razvojna vizija kreatori kineske politike već su okrenuti i fokusirani na promjene u strategiji zemlje kako bi izbjegli "zamku srednjeg dohotka". Fokus se stavlja na kvalitetu rasta, strukturne reforme, inovacije i ekonomsku učinkovitost.

Kina danas nema mnogo poveznica s Kinom prije. Naime, promijenio se način života, afiniteti, navike, te se Kina neprestano reformira i ubrzano ide naprijed. Mijenjajući sebe Kina mijenja svijet. Zapadni i kineski mediji veliki rast Kine pripisuju reformama usmjerenim na slobodno tržište. Dublji pogled otkriva nedostatke vezane uz to prihvaćeno mišljenje. Naime, veliki napredak i rast doveli su i do nekih negativnih rezultata. Tako je sa slobodnim tržištem došlo do porasta nejednakosti, nepravde i apsolutnog siromaštva. Stoga, postavljaju se pitanja poput: kakva je budućnost Kine? Koji je to novi kineski put?

Na navedene probleme još je davno prije upozorio Smith u svom djelu Bogatstvo naroda: "Gdje god postoji veliko vlasništvo, postoji i velika nejednakost. Na jednog vrlo bogatog čovjeka postoji najmanje petsto siromašnih. Obilje rijetkih pretpostavlja neimaštinu mnogih."²²

Reforme i otvaranje doveli su do ekonomskog uspjeha i ekonomskog rasta, barem u kratkom roku. Ipak, postavljaju se pitanja: Je li to rast kojeg ljudi stvarno žele? Dovodi li ekonomski rast do povoljnih učinaka za sve? To pak otvara novo pitanje, Zašto se do otpora prema takvom rasta tek sad došlo? Razlog je u uspješno "zamaskiranim reformama" i prevelikom utjecaju države u godinama prije reformi (Wen, Scholar, 2003).

²² prema Wen i Scholar, (2003)

Pred Kinom su novi izazovi i mogućnosti, a kako bi ih ispunila mora promijeniti dosadašnju strategiju rasta. Niti jedna strategija ne traje zauvijek, a uspješna strategija mora biti fleksibilna kako bih se mijenjala u skladu s promjenom uvjeta.

Nova strategija mora omogućiti ispunjavanje dugoročnih ciljeva, upravljanje rizicima, ispunjenje izazova i izgradnju prilika. Nosioi kineske politike su prepoznali mogućnost upadanja u zamku srednjeg dohotka, pa su kao prioritet u ekonomskom razvoju naveli transformaciju dosadašnjeg modela razvoja. U ostvarenju svoj cilja, na putu prema visoko dohodovnoj zemlji Kina će se susresti s mnogo izazova. Promjene koje su pred njom uključuju poticanje inovacija, industrijsku modernizaciju, smanjenje nejednakosti dohotka, osiguranje jednakih mogućnosti za sve, implementiranje "pametnih" strategija urbanizacije, aktivnije sudjelovanje vlade u gospodarstvu, te mnoge druge (World Bank, 2013).

U radu China 2030²³ prikazano je šest temeljnih pravaca koji čine jezgru nove strategije Kine. Prvi pravac čini odgovarajuću ulogu države, vlade i privatnog sektora. Kako bi ostvarila željeni cilj zahtjeva se veća uloga tržišta i privatnog sektora u alokaciji resursa. Dominantna uloga države se osuđuje i u njoj se vidi glavni razlog usporavanja rasta ekonomije.

Prvi pravac čine dvije točke. Prva točka je povećanje konkurencije u gospodarstvu, do čega bi došlo s lakšim ulaskom, ali i izlaskom, tvrtki na tržište. Drugu točku čini efikasnije korištenje javnih sredstava, te uključivanje što šireg područja dobara i usluga koji će se financirati. Reforme državnih poduzeća i banaka stvorit će odgovarajuće uvjete i poticaje koji bi trebali dovesti do preobrazbe društva u visoko dohodovno. Reforme će ujedno dovesti i do poštenijeg natjecanja s privatnim firmama.

Drugi pravac potiče inovacije, istraživanje i razvoj. Potiču se održive inovacije, koje će pomoći kineskim tvrtkama da rastu i grade svoj put prema samom vrhu. Potiče se slobodno i pošteno natjecanje. Sudjelovanje Kine u globalnim istraživanjima doprinosi razvoju tehnologije i dugoročno ima pozitivan učinak na ekonomski razvoj. Kina se tehnološki razvijala učeći od europskih kompanija. Standardi koje je postigla su na zadovoljavajućoj razini, ali nisu uspjeli zadovoljiti cijeli svijet. Kako bi uspjeli u svom cilju ulažu velike napore u daljnje usavršavanje i učenje.

Treći pravac se odnosi na tzv. zeleni rast. Naglašava se kako bi se rast trebao temeljiti i na zaštiti okoliša, želeći izbjeći kasnije suočavanje s prevelikim zagađenjima. U zelenom razvoju

²³ World Bank (2013)

vide se nove prilike i nastoji se potaknuti firme da prihvate uvjete zelenog rasta. Također zelenim rastom žele upozoriti i druge zemlje na problem onečišćenja okoliša, klimatskih promjena i drugih problema koji pogađaju cijeli svijet. Onečišćenje okoliša predstavlja najosjetljivije područje politike, i upravo je to razlog zašto bi Kina trebala aktivno sudjelovati u rješavanju globalnog problema. Efektivna globalna politika u borbi protiv klimatskih promjena nije moguća bez Kine jer je upravo Kina jedan od najvećih izvora emisije ugljikova dioksida u svijetu.

Četvrti pravac čine jednake mogućnosti i socijalna zaštita za sve. Kina je zemlja u kojoj je prisutna velika nejednakost u prihodima. To se djelomično može pripisati i nejednakom pristupu javnim uslugama. Politika bi trebala biti usmjerena na promicanje jednakih mogućnosti za sve članove društva. Promicanje jednakih mogućnosti dovelo bi do porasta kvalitete javnih usluga u ruralnim područjima. Ipak, Kina mora osigurati da se rashodi na javne usluge povećavaju razborito.

Peti strateški pravac je izgraditi održivi financijski sustav, koji će zadovoljiti izazove sljedeća dva desetljeća. Kineski financijski sustav susrest će se s tri glavna izazova. Prvi izazov je fiskalni sustav učiniti otpornim na makroekonomske šokove i onemogućiti dugotrajno usporavanje rasta. Drugi izazov je prilagoditi nove javne izdatke povezane s novom strategijom rasta. Treći i posljednji izazov je učiniti fiskalni sustav transparentnim i prilagodljivim. Važno je da je fiskalni sustav u mogućnosti prilagoditi javne rashode u skladu s očekivanim usporavanjem rasta javnih prihoda u budućnosti.

Šesti i posljednji strateški pravac je razviti uzajamno korisne odnose s ostatkom svijeta. Kina mora nastaviti integraciju s ostatkom svijeta, čak i ako preusmjeri gospodarstvo prema domaćim izvorima rasta. U suradnji s ostatkom svijeta velika pažnja se posvećuje smanjenju globalnog siromaštva čime bi se došlo do povećanja globalne stabilnosti. Učinkovitost u rješavanju ovog problema bit će veća što se uključi više zemalja, posebno ako se potaknu zemlje s dovoljno resursa. Iako integracija može donijeti rizike, prednosti će biti ključne za povećanje učinkovitosti, poticanje inovacija te promicanje konkurentnosti. Otvaranje Kine imalo je pozitivne učinke u prošlosti, daljnja integracija bi dovela do razvoja sektora usluga. Također, Kina bi se trebala uključiti u institucije koje djeluju na globalnoj razini, kao aktivan sudionik po pitanju očuvanja globalnog okoliša.

Šest strateških pravaca čine ključne točke strategije razvoja u sljedeća dva desetljeća, te uključuju gotovo svaki značajan problem razvoja s kojim će se suočiti Kina. Sljedećih dvadeset godina za Kinu će biti značajno drukčije od prethodnih dvadeset godina, a konačni

cilj je preobrazba u visoko dohodovnu zemlju. Rast u prošlosti bio je temeljen na investiranju, izgradnji imponantnih građevina, ulaganju u infrastrukturu, ali se svijet zasitio takvog rasta. Da bi Kina nastavila rasti mora doći do promjena, prvenstveno se potiče unutarnja potrošnja i promiče uvoz. Rođena je želja za što većom diverzifikacijom proizvoda i proširenom ponudom na tržištu, kako bi se potaknula potrošnja.

Preobrazba u visoko dohodovnu zemlju kojoj Kina toliko teži trebala bi rezultirati win-win situacijom s mnogo mogućnosti za nju i ostatak svijeta. Pri realiziranju ovog cilja Kina će se suočiti s mnogo izazova. Veliki problem predstavlja značajna razina siromaštva, a predviđanja govore da će se s ovim problemom suočavati i u budućnosti. Milijuni ljudi okusilo je bolji život, ali i veliki broj njih i dalje grca u siromaštvu. Također, nejednaka distribucija dohotka u Kini je na mnogo većoj razini nego u mnogo bogatijim zemljama. Čak i kada bi Kina uspjela u svom cilju da u sljedećih dvadeset godina postane visoko dohodovna zemlja veliki dio stanovnika ostat će relativno siromašno.

Velika pažnja stavlja se na usporavanje rasta Kine koje se očekuje. Usporavanje rasta se pripisuje globalnoj financijskoj krizi koja je pogodila cijeli svijet i rastu koji je povezan s inovacijama koje je teško predvidjeti.

Postavlja se pitanje treba li Kina usporiti integriranje ili pak usmjeriti globalizaciju u nova područja. S integriranjem Kina je postala sve izloženija nestabilnim financijskim tržištima. Ipak, povlačenje iz svjetskog gospodarstva nije rješenje i ne vodi visoko dohodovnoj zemlji. Kina trenutno ima komparativne prednosti u proizvodnji, ali u budućnosti bi se trebala usmjeriti na sektor usluga. Otvaranje uslužnog sektora stranim sudionicima, ali pod jakom regulativom može dovesti do poboljšanja učinkovitosti u sektoru usluga, a time i poboljšanju učinkovitosti u proizvodnji roba i usluga.

Kako bi uspjela u zacrtanim ciljevima i postala visoko dohodovna zemlja Kina treba uvesti promjene. Potrebno je prihvatiti daljnje integriranje kako bi se poboljšala konkurentnost, uz to raditi na povećanju životnog standarda. Ostvarenje tog cilja i nastavak razvoja vidi se i u investiranju kapitalnog viška u inozemna tržišta, povećanju izvoza složenijih proizvoda, poticanju domaće konkurencije u uslužnom sektoru i sudjelovanje financijskog sektora u inozemnim financijskim ustanovama. Naglašava se da je uz navedene promjene potrebno jačati kineske institucije kako bi se osigurala stabilnost. Predviđanja su da će uz sve navedene promjene Kina do 2030. godine postati visoko dohodovna zemlja.

4. EMPIRIJSKA ANALIZA

4.1 Metodološki aspekti istraživanja

U empirijskom dijelu rada, koristeći model višestruke regresije, vrši se testiranje postavljenih hipoteza. Cilj regresijske analize je pronaći analitički izraz u obliku jednadžbe, kojom se najbolje opisuje statistička povezanost jedne numeričke varijable s više numeričkih varijabli (Arnerić, 2011). Model višestruke regresije sastoji se od jedne zavisne (regresand) varijable i k nezavisnih (regresorskih) varijabli.

Opći oblik modela višestruke regresije glasi:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 * x_{1,i} + \beta_2 * x_{2,i} + \dots + \beta_k * x_{k,i} + e_i$$

y_i - su vrijednosti zavisne varijable, tzv. regresand varijable

x_i - su vrijednosti nezavisnih varijabli

e_i - vrijednost slučajne varijable, za koju se pretpostavlja da ima normalnu distribuciju s konstantnom varijancom i očekivanjem jednakim nuli.

β_0 - konstantni član, tj. očekivana vrijednost zavisne varijable u originalnim jedinicama mjere kada su sve nezavisne varijable jednake nuli

β_j - regresijski koeficijent, pokazuje prosječnu promjenu zavisne varijable u originalnim jedinicama mjere kada odgovarajuća nezavisna varijabla poraste za 1 jedinicu, uz uvjet da su sve ostale neovisne varijable neizmijenjene.²⁴

²⁴ prema Pivac (2010)

Za odabir optimalnog skupa varijabli u model višestruke regresije korištena je backward metoda eliminacije²⁵. Snaga korištenih testova je 90%. Kod modela višestruke regresije treba biti ispunjena pretpostavka da su regresorske varijable međusobno nezavisne. Ako ovaj uvjet nije ispunjen dolazi do problema kolinearnosti dviju, odnosno multikolinearnosti više regresorskih varijabli. Potrebno je statistički utvrditi jačinu multikolinearnosti i ocijeniti ozbiljnost problema. Ako postoji problem multikolinearnosti dolazi do iskrivljenih i nerealnih ocjena doprinosa pojedinih regresorskih varijabli u objašnjenju regresand varijable. Potrebno je naglasiti da problem multikolinearnosti nije do danas u cijelosti riješen u statističkoj teoriji. Rješenje problema ovisi o konkretnom slučaju. Najčešće sugerirano rješenje je da se poveća uzorak tj. broj opservacija. To je često nemoguće, naročito kod vremenskih nizova, a uz to često dolazi i do kompliciranja problema.

Zaključak o postojanju problema multikolinearnosti može se donijeti na osnovu vrijednosti parcijalne korelacije. Koeficijent parcijalne korelacije utvrđuje se u modelu u kojem je varijabla X_j zavisna, a preostalih $k-1$ nezavisna. Ako je koeficijent parcijalne korelacije statistički značajan, može se pretpostaviti da te dvije varijable uzrokuju pojavu multikolinearnosti u modelu. Ako taj koeficijent nije statistički značajan, onda se ne prihvaća pretpostavka da te dvije varijable uzorkuju multikolinearnost (Rozga, 2003). Kako bi se riješio problem multikolinearnosti nezavisnih ili regresorskih varijabli iz modela se isključuju regresorske varijable koje doprinose pojavi problema multikolinearnosti.

Nakon odabira modela koji se procjenjuje potrebno je ispitati značajnost regresijskog modela kao cjeline. Pri testiranju modela kao cjeline koristi se analiza varijance (F-test). U tablici ANOVA prikazani su podatci o protumačenim, neprotumačenim i ukupnim odstupanjima ocijenjenih modela, te vrijednosti F testa s empirijskom signifikantnosti (Pivac, 2010).

Reprezentativnost regresije može se mjeriti i koeficijentom determinacije. Koeficijent determinacije predstavlja omjer protumačenog zbroja kvadrata i ukupnog zbroja kvadrata odstupanja, odnosno pokazuje koliko je % zbroja kvadrata odstupanja protumačeno regresijskim modelom (Rozga, 2003). Vrijednost koeficijenta determinacije kreće se između 0 i 1. Ovaj pokazatelj predstavlja pristranu ocjenu populacijskog koeficijenta determinacije.

25 Backward metoda eliminacije – na početku selektiranja u model se uključe sve regresorske varijable. Postavljaju se kriteriji za izlazak varijabli iz modela. Prvi kriteriji je minimalna vrijednost F omjera koji neka varijabla mora zadovoljiti da bi ostala u modelu. Drugi kriteriji za isključenje je maksimalna signifikantnost za isključenje koja iznosi 0,10. U daljnjem postupku isključuje se varijabla koja ima najmanji koeficijent parcijalne korelacije s regresand varijablom. Postupak se nastavlja sve dotle dok ima varijabli koje udovoljavaju svim navedenim kriterijima za isključenje (Rozga, 2003).

Stoga se kao asimptotski nepristrana ocjena uzima se korigirani koeficijent determinacije. Korekcija je dobivena na osnovu stupnjeva slobode (Rozga, 2003).

Potom slijedi tablica u kojoj su prikazane vrijednosti ocijenjenih parametara, njihove standardne greške, empirijski t-omjeri i procjene parametara. Na posljertku dolazi se do analitičkog izraza konačnog modela.

Sljedeći korak u testiranu modela je ispitivanje problema heteroskedastičnosti varijance reziduala. Pod pojmom heteroskedastičnosti varijance reziduala podrazumijeva se varijanca slučajne greške koja u svakoj opservaciji u uzorku ne potječe iz iste populacije, tj. nije nužno ista za svako i . Tu se radi o problemu da varijanca sustavno kovarira s regresorskom varijablom (Rozga, 2003). Ovaj problem se može uočiti iz dijagrama rasipanja. Ako je problem heteroskedastičnosti prisutan javljaju se određeni problemi:

- ocjene parametara metodom najmanjih kvadrata su neefikasne
- procjene standardnih grešaka su neefikasne, tj. podcijenjene, pa je t test precijenjen što vodi do krivog zaključka o značajnosti koeficijenata (Pivac, 2010).

Nakon ispitivanja problema heteroskedastičnosti potrebno je ispitati i problem autokorelacije reziduala. Problem autokorelacije najčešće se pojavljuje zbog netočne specifikacije modela ili krivo odabranog funkcionalno oblika modela, a može se otkriti analizom rezidualnih odstupanja. Autokorelacija grešaka se javlja pretežito u vremenskim nizovima. Što je duži interval između opservacija, to je problem manje izražen (Arnerić, 2011).

Ukoliko je ovaj problem prisutan javljaju se problemi:

- ocjene parametara su nepristrane, ali više nisu efikasne
- ocjene parametara sadrže grešku
- ocjena varijance je podcijenjena, standardne greške parametara su također podcijenjene, a to pak vodi do pogrešnog zaključka o značajnosti parametra
- također, t i F-omjeri nisu valjani (Rozga, 2003).

Postoji li problem autokorelacije reziduala može se uočiti iz dijagrama rasipanja. Prema rasporedu točaka na dijagramu rasipanja može se donijeti zaključak radi li se o pozitivnoj, negativnoj korelaciji ili odsutnosti autokorelacije reziduala.

4.2 Opis varijabli i podataka

Model koji se testira sadrži jednu zavisnu varijablu, te više nezavisnih varijabli. Zavisna varijabla je ona varijabla čija se promjena objašnjava pomoću nezavisnih varijabli. Istraživanje sadrži glavnu i pomoćnu hipotezu, te je u oba modela uzeta ista zavisna varijabla, **stopa rasta BDP-a per capita**, temeljena na konstantnoj valuti. Kod testiranja glavne hipoteze uz jednu zavisnu varijablu korišteno je više nezavisnih varijabli. Nezavisnim varijablama objašnjava se promjena zavisne varijable. Nezavisne varijable od primarnog interesa pri testiranju glavne hipoteze su:

- **uvoz dobara i usluga kao %BDP-a** - predstavlja vrijednost svih dobara i usluga primljenih od ostatka svijeta. Uključuje vrijednost robe, osiguranja, prijevoza, autorskih naknada, pristojbe, usluge kao komunikacijske, građevinske, financijske, informacijske, ali ne uključuje sredstva zaposlenih i prihode od ulaganja.

- **izvoz dobara i usluga kao % BDP-a** - predstavlja vrijednost svih dobara i usluga pruženih ostatku svijeta. Uključuje vrijednost robe, osiguranja, prijevoza, autorskih naknada, pristojbe, usluge kao komunikacijske, građevinske, financijske, informacijske, ali ne uključuje sredstva zaposlenih i prihode od ulaganja.

- **strane direktne investicije, kao %BDP-a** - predstavljaju najznačajniji oblik međunarodnih poslovnih aktivnosti. One ne predstavljaju samo prekogranično kretanje kapitala, već uključuju i transfer tehnologije i znanja, te tako doprinose rastu konkurentnosti, zaposlenosti i međunarodnoj trgovini, a kao posljedica toga, i ekonomskom rastu i razvoju lokalnog gospodarstva.

- **uključenost u sekundarno obrazovanje** - ukupan broj upisanih učenika na javnim i privatnim ustanovama srednjeg obrazovanja, bez obzira na dob. Izraženo u milijunima.

- **tečaj (domaća valuta u odnosu na američki dolar)** - službeni tečaj određuju nacionalna tijela ili se stopa određuje na zakonom propisanom deviznom tržištu. Izračunava se kao godišnji prosjek temeljen na mjesečnim prosjecima.

Uz nezavisne varijable od primarnog interesa korištene su i kontrolne varijable. Kontrolne varijable su varijable koje, pored nezavisnih varijabli od primarnog interesa, također mogu utjecati na zavisnu varijablu . Pri testiranju glavne hipoteze za kontrolne varijable uzete su

- **nezaposlenost kao % ukupne radne snage** - udio radne snage koja je bez posla, ali u potrazi za njim

- **štednja kao %BDP-a** - štednja se računa kao bruto nacionalni dohodak umanjen za ukupnu potrošnju i uvećan za neto transfere.

- **inflacija, godišnji %** - mjerena po godišnjoj stopi rasta BDP deflatora²⁶, pokazuje stopu promjene cijena u gospodarstvu u cjelini.

- **KOF index** – KOF-ov indeks globalizacije mjeri tri osnovne dimenzije globalizacije, ekonomsku, socijalnu i političku. U radu je korišten KOF-ov indeks ekonomske globalizacije.

Također u modelu je korištena i dummy varijabla. Dummy varijabla je u regresijskoj analizi umjetno konstruirana varijabla. Takva varijabla je najčešće rezultat postojanja ili ne postojanja nekog fenomena/događaja (Pivac, 2010). U ovom slučaju je zamjena za varijablu koja se ne može numerički izraziti, ta varijabla je konsenzus. Potrebno je naglasiti kako pri testiranju kineskog razvojnog modela nije moguće direktno izmjeriti kakav bi utjecaj imao Washingtonski konsenzus na razvoj Kine, jer se Kina nije pridržavala istog. Zbog toga je testiranje kineskog modela uvelike otežano, kao i formiranje dummy varijable. Kako bi se ipak uspio postaviti regresijski model koji će dovesti u vezu W. K. i ekonomski razvoj Kine, formirat će se dummy varijabla koja će podijeliti razdoblje kineskog razvoja na dva dijela.

- **dummy varijabla** (0 za godine razvoja prije 1989. (prije razvoja ideologije W.K.) i 1 za razdoblje od 1989. godine.

Tablica 1: Očekivani utjecaj nezavisnih varijabli (Kina)

Varijabla	Očekivani utjecaj
Uvoz (%BDP-a)	-
Izvoz (%BDP-a)	+
FDI (%BDP-a)	+
Uključenost u sekundarno obrzovanje (%)	+
Tečaj (lokalna valuta prema \$)	+
Inflacija (%godišnja)	-
Štednja (%BDP-a)	+
KOF index (ekonomska globalizacija)	+

26 BDP deflator je odnos između nominalnog i realnog BDP-a. Index koji se koristi za sve finalne proizvode koji konstituiraju BDP.

Nezaposlenost (%ukupne radne snage)	-
Dummy (konsenzus)	+

Izvor: Izrada autora

Tablica očekivanih utjecaja nezavisnih varijabli formirana je na osnovu proučene teorije, te prikazuje kakav se utjecaj pojedinih varijabli očekuje na stopu rasta BDP-a.

Pri testiranju pomoćne hipoteze uzeta je ista zavisna varijabla, **stopa rasta BDP-a per capita**, temeljena na konstantnoj valuti. Uz jednu zavisnu varijablu korišteno se nezavisne varijable koje su opet podijeljene na nezavisne varijable od primarnog interesa i kontrolne.

Nezavisne varijable primarnog interesa su:

- **inflacija, godišnji %**

- **uvoz dobara i usluga kao %BDP-a**

- **izvoz dobara i usluga kao % BDP-a**

- **strane direktne investicije, kao %BDP-a.** Navedene varijable detaljnije su opisane prethodno, pri testiranju prve radne hipoteze.

- **izdvajanja za obrazovanje, kao % BDP-a** – uključuje ukupna vladina izdvajanja za obrazovanje, kao % BDP-a. Također, uključuje i izdatke koji se financiraju iz inozemnih transfera.

- **kamatna stopa** – predstavlja iznos koji zajmoprimac ili dužnik plaća zajmodavcu ili banci za privremeno korištenje ustupljenog novca. U ovom slučaju riječ je o pasivnoj kamatnoj stopi tj. stopi koju plaćaju banke na uloženi novac kod nje. Odredbe i uvjeti ove stope razlikuju se od zemlje do zemlje.

Uz nezavisne varijable od primarnog interesa pri testiranju pomoćne hipoteze korištene su i kontrolne varijable. Korištene kontrolne varijable su:

- **KOF index**

- **nezaposlenost kao % ukupne radne snage**

Detaljniji opis kontrolnih varijabli može se vidjeti pri testiranju glavne hipoteze.

- **ukupni inozemni dug** – predstavlja dio ukupnog duga koji se duguje vjeroćnicima izvan zemlje.

Također je korištena dummy varijabla, koja predstavlja konsenzus

- **dummy varijabla** (0 za godine razvoja prije 1989. (prije razvoja ideologije W.K.) i 1 za razdoblje od 1989. godine.

Tablica 2: Očekivani utjecaj nezavisnih varijabli (Argentina)

Varijabla	Očekivani utjecaj
Kamatna stopa	-
Rashodi za obrazovanje	+
FDI (%BDP-a)	+
Inflacija (%godišnja)	-
Uvoz (%BDP-a)	-
Izvoz (%BDP-a)	+
Nezaposlenost (%ukupne radne snage)	-
KOF index (ekonomska globalizacija)	+
Inozemni dug (\$)	-
Dummy (konsenzus)	-

Izvor: Izrada autora

Također, kao i kod glavne hipoteze pri testiranju pomoćne hipoteze formirana je tablica očekivanih utjecaja nezavisnih varijabli na rast BDP-a. Tablica je formirana na temelju prethodno proučene literature o utjecaju Washingtonskog konsenzusa na razvoj Argentine.

Podatci korišteni u analizi odnose se na razdoblje od 1980. do 2014. godine, a prikupljeni su na stranicama Svjetske banke i Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju.

Ako se promotre ključne točke razvoja Kine i reformi koje je provodila u godinama otvaranja postaje jasno zašto su upravo navedene varijable korištene. Također, na temelju preporuka Washingtonskog konsenzusa odabrane su varijable usko vezane za te preporuke, koje su potom korištene u testiranju druge radne hipoteze.

4.3 Testiranje glavne hipoteze

H1: Uspješnost Kineskog modela može se zahvaliti nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa.

Pri testiranju glavne hipoteze kreira se regresijski model s nezavisnim i kontrolnim varijablama. Kao zavisna varijabla korištena je stopa rasta BDP-a per capita, kao najčešći makroekonomskog pokazatelja gospodarske aktivnosti neke zemlje u određenoj godini (Long i Summers, 1990; Lovrić i Kandžija, 2006).

$$\text{BDPpc} = \beta_0 + \beta_1 *U + \beta_2 *I + \beta_3 *F + \beta_4 *S + \beta_5 *T + \beta_6 *IN + \beta_7 *Š + \beta_8 *K + \beta_9 *N + \beta_{10} *D + e_i$$

U = uvoz (%BDP-a)

I = izvoz(%BDP-a)

F = FDI(%BDP-a)

S = uključenost u sekundarno obrazovanje

T = tečaj (lokalna valuta prema \$)

IN = inflacija (%godišnja)

Š = štednja (%BDP-a)

K = KOF index

N = nezaposlenost (% ukupne radne snage)

D = dummy

Kako bi regresijski model imao konzistentne, nepristrane i efikasne procjene vrijednosti parametara potrebno je provjeriti da procijenjeni model nema problem multikolinearnosti nezavisnih varijabli, heteroskedastičnosti varijance reziduala i autokorelacije grešaka relacije. U prvom koraku procjene regresijskog modela potrebno je umanjiti mogućnost postojanja problema multikolinearnosti. Multikolinearnost u modelu postoji ako su kolerirane vrijednosti dvaju ili više nezavisnih varijabli u modelu.

Tablica 3: Korelacija varijabli (Kina)

		izvoz dobra i usluga (%BDP- a)	uvoz dobra i usluga (%BDP- a)	nezaposlen ost (%ukupne radne snage)	FDI (%BDP- a)	inflaci ja (godiš nji %)	bruto štednja (%BDP- a)	tečaj (lokal na valut a prema \$)	uključen ost u sekundar noo obrazova nje	KOF index (ekonons ka globaliza cija)	Dum my
izvoz dobra i usluga (%BDP-a)	Pearson Correlati on	1									
	Sig. (2- tailed)										
	N	34									
uvoz dobra i usluga (%BDP-a)	Pearson Correlati on	,961*	1								
	Sig. (2- tailed)	,000									
	N	34	34								
nezaposlen ost (%ukupne radne snage)	Pearson Correlati on	,762*	,678*	1							
	Sig. (2- tailed)	,000	,000								
	N	29	29	29							
FDI (%BDP-a)	Pearson Correlati on	,698*	,661*	,572**	1						
	Sig. (2- tailed)	,000	,000	,001							
	N	32	32	28	32						
inflacija (godišnji %)	Pearson Correlati on	,001	,137	-,297	,247	1					
	Sig. (2- tailed)	,997	,441	,118	,173						
	N	34	34	29	32	34					
bruto štednja (%BDP-a)	Pearson Correlati on	,849*	,799*	,726**	,670*	,033	1				
	Sig. (2- tailed)	,000	,000	,000	,000	,858					
	N	32	32	28	32	32	32				
tečaj (lokalna valuta prema \$)	Pearson Correlati on	,765*	,728*	,594**	,832*	,012	,523**	1			
	Sig. (2- tailed)	,000	,000	,001	,000	,947	,002				
	N	34	34	29	32	34	32	34			

uključenost u sekundarno obrazovanje	Pearson Correlation	,804*	,771*	,701**	,639*	-,183	,895**	,610**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,333	,000	,000		
	N	30	30	26	29	30	29	30	30	
KOF index (ekonomska globalizacija)	Pearson Correlation	,927*	,892*	,724**	,782*	-,051	,805**	,877**	,886**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,781	,000	,000	,000	
	N	32	32	29	31	32	31	32	29	34
Dummy	Pearson Correlation	,721*	,662*	,514**	,745*	,036	,593**	,840**	,641**	,850**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,004	,000	,838	,000	,000	,000	,000
	N	34	34	29	32	34	32	34	30	34
										36

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Izvor: Izračun autora

Kako bi se izbjegao problem multikolinearnosti potrebno je ispustiti određene varijable iz modela. U prvom koraku ispušta se izvoz. Tečaj je također jako povezan s FDI, ispušta se tečaj jer postoji i jaka veza s dummy varijablom. Na taj način u modelu se ostavlja Washingtonski konsenzus kao kontrolna varijabla. Iz modela je potrebno isključiti i štednju i KOF index zbog jake veze s nezavisnim varijablama. Konačno, dolazi se do modela koji se procjenjuje:

$$\text{BDPpc} = \beta_0 + \beta_1 * U + \beta_2 * F + \beta_3 * S + \beta_4 * IN + \beta_5 * N + \beta_6 * D$$

U = uvoz (%BDP-a)

F = FDI (%BDP-a)

S = uključenost u sekundarno obrazovanje

IN = inflacija (%godišnja)

N = nezaposlenost (% ukupne radne snage)

D = dummy (konsenzus)

Tablica 4: Deskriptivna statistika (Kina)

	Mean	Std. Deviation	N
stopa rasta BDP-a	10,325200	2,8792015	25
uvoz dobara i usluga (%BDP-a)	17,004000	5,7973040	25
nezaposlenost (%ukupne radne snage)	2,904000	,7716217	25
FDI (%BDP-a)	2,832000	1,9561271	25
inflacija (godišnji %)	6,340000	5,1877259	25
uključenost u sekundarno obrazovanje	49,64	15,198	25

Izvor: Izračun autora

Iz tablice deskriptivne statistike vidljivo je da je prosječna stopa rasta BDP-a per capita u promatranom razdoblju 10,325%, s prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine za 2,879 postotna poena. Podatci su dostupni za 25 razdoblja. Također, uočavaju se prosječne vrijednosti drugih varijabli u promatranom razdoblju, kao i prosječna odstupanja od aritmetičke sredine za 25 razdoblja.

Tablica 5: Osnovni podatci o ocijenjenom modelu (Kina)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig .F Change	
1	,752 ^a	,565	,451	2,1339061	,565	4,938	5	19	,005	1,426

A. Predictors: (Constant), uključenost u sekundarno obrazovanje , Dummy, nezaposlenost (%ukupne radne snage), FDI (%BDP-a), uvoz dobara i usluga (%BDP-a)

Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

Izvor: Izračun autora

Vrijednost koeficijenta determinacije je 0,565 što znači da je 56,50% sume kvadrata odstupanja od aritmetičke sredine protumačeno ovim regresijskim modelom.

Vrijednost korigiranog koeficijenta determinacije 0,451 znači da je 45,10% sume kvadrata odstupanja od aritmetičke sredine protumačeno ovim regresijskim modelom korigirano za gubitak stupnjeva slobode.

Je li model u cjelini statistički značajan testirat će se ANOVA testom.

Tablica 6: ANOVA (Kina)^a

Model	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	112,438	5	22,488	4,938	,005 ^b
1 Residual	86,518	19	4,554		
Total	198,955	24			

a. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

b. Predictors: (Constant), uključenost u sekundarno obrazovanje , Dummy, nezaposlenost (%ukupne radne snage), FDI (%BDP-a), uvoz dobara i usluga (%BDP-a)

Izvor: Izračun autora

Na temelju F vrijednosti 4,938 za 5 stupnjeva slobode može se donijeti zaključak da postoji β_j različita od nule, zbog čega se može zaključiti da je model u cjelini statistički značajan.

Tablica 7: Ocijenjeni linearni regresijski model

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero - order	Partia l	Part	Tolerance	VIF
2 (Constant)	11,662	1,849		6,309	,000					
Dummy	-5,633	1,504	-,897	-3,746	,001	-,252	-,652	-	,399	2,504
uvoz dobara i usluga (%BDP-a)	,307	,148	,617	2,068	,053	,152	,429	,567 ,313	,257	3,895
nezaposlenost (%ukupne radne snage)	-,712	,914	-,191	-,780	,445	-,106	-,176	- ,118	,382	2,620
FDI (%BDP-a)	1,312	,377	,892	3,481	,003	,238	,624	,527	,349	2,866
uključenost u sekundarno obrazovanje	-,083	,060	-,440	-1,385	,182	-,027	-,303	- ,210	,226	4,419

a. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

Izvor: Izračun autora

Na temelju rezultata backward obrade podataka procjenjuje se sljedeći model.

$$\text{Stopa rasta BDP-a}_i = \beta_0 + \beta_1 \text{ dummy}_i + \beta_2 \text{ uvoz dobara i usluga (\%BDP-a)}_i + \beta_3 \text{ nezaposlenost (\%ukupne radne snage)}_i + \beta_4 \text{ FDI(\%BDP-a)}_i + \beta_5 \text{ uključenost u sekundarno obrazovanje}_i + e_i$$

Na temelju standardiziranih vrijednosti beta množe se uočiti da na stopu rasta BDP-a najveći utjecaj ima varijabla FDI (% BDP), te je standardiziran utjecaj 0,892, što znači da porastom FDI (%BDP) vrijednosti za jednu standardnu devijaciju, očekivana vrijednost stope rasta BDP-a u prosjeku raste za 0,892 standardnih devijacija.

Vrijednost konstantnog člana 11,662 znači da je očekivana vrijednost stope rasta BDP-a per capita 11,662 ukoliko bi vrijednosti ostalih nezavisnih varijabli bile jednake nuli.

Parametar uz dummy varijablu je -5,633 što znači da se u godinama kada je dummy vrijednost jednaka 1 (1989-2014) očekuje manja vrijednost stope rasta BDP-a u prosjeku za 5,663 postotnih poena uz c.p. i suprotno.

Vrijednost parametra 0,307 uz varijablu uvoz dobara i usluga (% BDP-a) znači da se porastom uvoza dobara i usluga(%BDP) za jedan postotni poen očekuje porast stope rasta BDP-a u prosjeku za 0,307 postotnih poena uz pretpostavku c.p. i suprotno

Vrijednost parametra uz FDI varijablu 1,312 znači da se svakim porastom FDI udjela u BDP-u za jedan postotni poen može očekivati rast stope rasta BDP-a u prosjeku za 1,312 postotnih poena uz pretpostavku c.p. i suprotno.

Uz varijablu uključenost u sekundarno obrazovanje procijenjen je parametar vrijednosti - 0,083. Parametar nije statistički značajan, te predstavlja očekivan pad vrijednosti stope rasta BDP-a u prosjeku za 0,083 postotnih poena ukoliko uključenost u sekundarno obrazovanje poraste za jednu jedinicu uz pretpostavku c.p. i obrnuto.

Problem multikolinearnosti

Posljedica postojanja multikolinearnosti u modelu je da su empirijski t-omjeri nerealno mali, pa se može pogrešno zaključiti da su regresorske varijable nesignifikantne. Može se čak dogoditi da ocijenjeni regresijski koeficijenti imaju netočan predznak.

Među standardnim pokazateljima multikolinearnosti u statističkim i ekonometrijskim programskim paketima je VIF (Variance Inflation Factor) odnosno faktor inflacije varijance. Problem multikolinearnosti postoji ako je faktor inflacije varijance veći od 5 ili alternativno ako je tolerancija manja od 0,2 (Arnerić, 2011). Riječ je o inverznim pokazateljima, te samim padom VIF pokazatelja raste vrijednost tolerance pokazatelja.

Iz tablice se može uočiti da je kod svih nezavisnih/kontrolnih varijabli VIF vrijednost manja od 5, te se može donijeti zaključak da multikolinearnost nije prisutna u modelu.

Tablica 8: Ispitivanje problema multikolinearnosti (Kina)

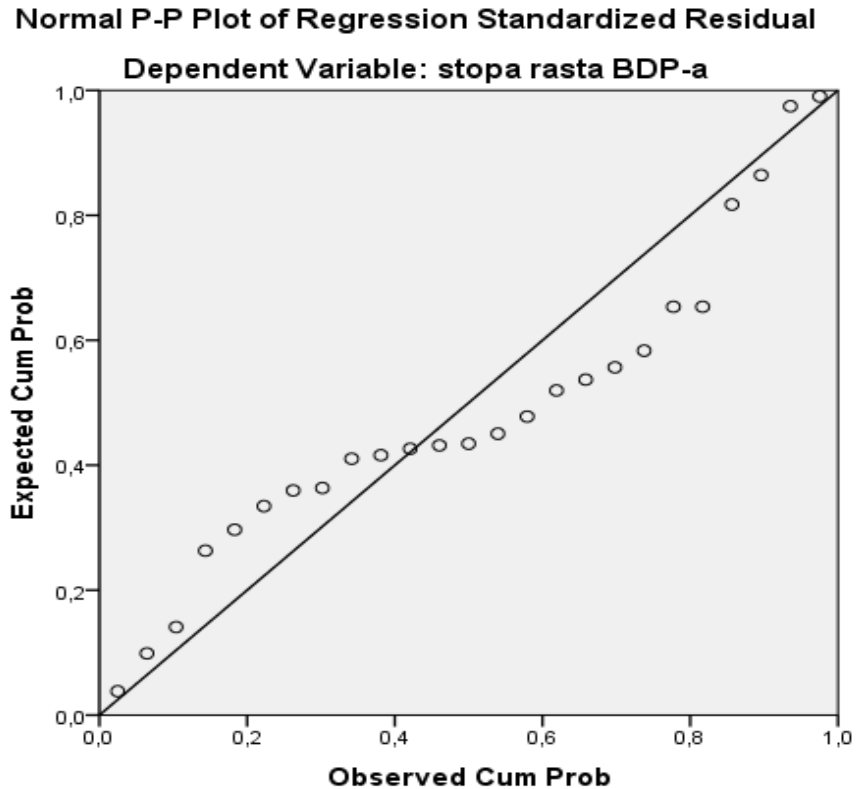
Model	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
2 (Constant)		
Dummy	,399	2,504
uvoz dobara i usluga (%BDP-a)	,257	3,895
nezaposlenost (% ukupne radne snage)	,382	2,620
FDI (%BDP-a)	,349	2,866
uključenost u sekundarno obrazovanje	,226	4,419

Izvor: Izračun autora

Problem heteroskedastičnosti

Pod pojmom heteroskedastičnosti varijance podrazumijevamo varijancu slučajne greške koja u svakoj opservaciji u uzorku ne potječe iz iste populacije, tj. nije nužno ista za svako i . Radi se o problemu da varijanca sustavno kovarira s regresorskom varijablom (Rozga, 2003).

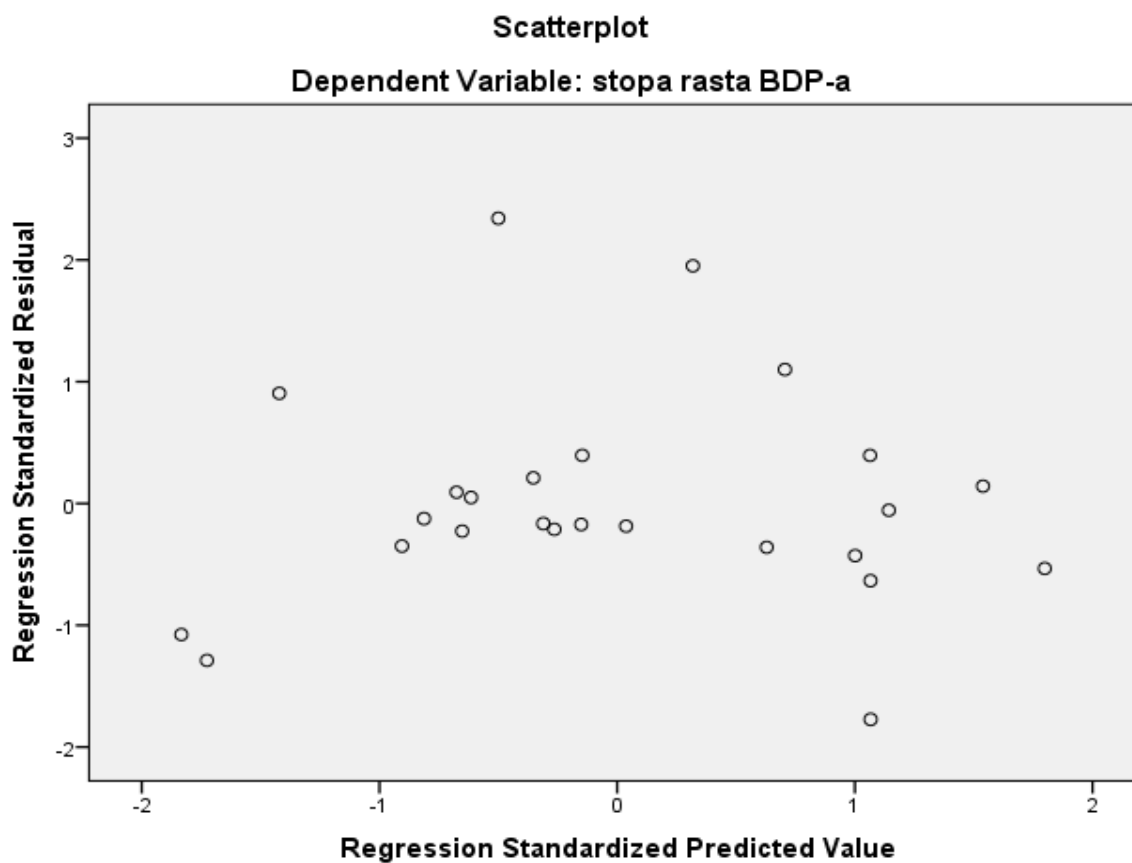
Pri ocjenjivanju konstantnosti varijance reziduala moguće se poslužiti različitim grafičkim prikazima da bi se odgovorilo na pitanje je li pretpostavka modela o homoskedastičnosti ispunjena ili narušena.

Graf 1: Grafikon normalno distribuiranih reziduala (Kina)

Izvor: Izrada autorice

Za dobivanje tog odgovora je prikladan dijagram rasipanja između standardiziranih vrijednosti reziduala na osi ordinata i standardiziranih očekivanih vrijednosti zavisne varijable na osi apscisa (Jurun, 2013). Ako se promotri dijagram rasipanja može se primijetiti da vrijednosti standardiziranih reziduala slijedi normalnu distribuciju

Graf 2: Dijagram rasipanja (Kina)

Izvor: Izrada autorice

Na slici je prikazan dijagram rasipanja. Iz dijagrama se vide raspršene vrijednosti, tj. nema nagomilavanja oko pojedine vrijednosti. Zamišljena krivulja koja prolazi između točaka na ovom grafu ne postoji. Dakle, prema statističkim kriterijima u modelu ne postoji problem heteroskedastičnosti.

Dodatno je problem heteroskedastičnosti testiran Breusch-Pagan / Cook-Weisberg testom. Može se uočiti da je varijanca konstantna, odnosno da nema problema heteroskedastičnosti. Navedeno testiranje provedeno je u programu Stata.

Tablica 9: Provjera problema heteroskedastičnosti (Kina)

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity		
Ho: Constant variance		
Variables: fitted values of stoparastabdpa		
chi2(1)	=	0.19
Prob > chi2	=	0.6624

Izvor: Izračun autora

Problem autokorelacije

Autokorelacija reziduala se najčešće javlja pri analizi vremenskih nizova. Što je duži interval između opservacija, to je problem manje izražen (Rozga, 2003).

Problem autokorelacije najčešće se pojavljuje zbog netočne specifikacije modela ili krivo odabranog funkcionalnog oblika samog modela, a može se otkriti analizom rezidualnih odstupanja (Arnerić, 2011).

Postojanje problema autokorelacije u modelu testira se Breusch-Godfrey LM testom. Na temelju rezultata Breusch-Godfrey LM testa može se donijeti zaključak da nema problema autokorelacije prvog reda u procijenjenom modelu.

Procijenjeni parametri su konzistentni, nepristrani i efikasni.

Tablica 10: Provjera problema autokorelacije (Kina)

Breusch-GodfreyLM test for autocorrelation		
lags(p)	chi2	df Prob > chi2
1	2.453	1 0.1173
H0: no serial correlation		

Izvor Izračun autora

Rezultati glavne istraživačke hipoteze protumačeni su u dijelu 4.4

4.3 Testiranje pomoćne hipoteze

H1: Poražavajući razvoj Argentine može se pripisati primjeni preporuka Washingtonskog konsenzusa.

Pri testiranju pomoćne hipoteze ponovljena je ista analiza samo s podacima za Argentinu.

Prema tome:

$$\text{BDPpc} = \beta_0 + \beta_1 * \text{KA} + \beta_2 * \text{R} + \beta_3 * \text{F} + \beta_4 * \text{IN} + \beta_5 * \text{U} + \beta_6 * \text{I} + \beta_7 * \text{N} + \beta_8 * \text{K} + \beta_9 * \text{ID} + \beta_{10} * \text{D} + e_i$$

KA = kamatna stopa

R= rashodi za obrazovanje

F = FDI (%BDP-a)

IN= inflacija (%godišnja)

U = uvoz (%BDP-a)

I = izvoz(%BDP-a)

N = nezaposlenost (% ukupne radne snage)

K = KOF index

ID = inozemni dug (u \$)

D = dummy

Tablica 11: Korelacija varijabli (Argentina)

		Dum my	ukupni inozem ni dug (u \$)	inflacija (%godiš nji)	FDI (%B DP- a)	nezaposlen ost (%ukupne radne snage)	izvoz dobara i usluga (%BD P-a)	uvoz dobara i usluga (%BD P-a)	KOF index (ekonoms ki)	izdvajanje za obrazovan je (%BDP- a)	kamat na stopa (%)
Dummy	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	1									
	N	36									
ukupni inozemni dug (u \$)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	,721**	1								
	N	33	33								
inflacija (%godišnji)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	-,070	-,377*	1							
	N	34	33	34							
FDI (%BDP-a)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	,551**	,605**	-,299	1						
	N	,001	,000	,085							
nezaposlen ost (%ukupne radne snage)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	,36	,33	34	36	1					
	N	,608**	,681**	-,266	,268						
	N	,000	,000	,135	,131						
izvoz dobara i usluga (%BDP-a)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	33	33	33	33	33	1				
	N	,434*	,681**	-,129	,149	,324					
	N	,010	,000	,469	,401	,066					
uvoz dobara i usluga (%BDP-a)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	34	33	34	34	33	34	1			
	N	,658**	,851**	-,478**	,559**	,435*	,748**				
	N	,000	,000	,004	,001	,011	,000				
KOF index (ekonomski)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	34	33	34	34	33	34	34	1		
	N	,606**	,637**	-,266	,372*	,901**	,234	,441*			
	N	,000	,000	,142	,030	,000	,198	,012			
izdvajanje za obrazovanje (%BDP-a)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	34	32	32	34	32	32	32	34	1	
	N	,691**	,844**	-,603**	,675**	,540**	,441*	,786**	,406*		
	N	,000	,000	,002	,000	,006	,031	,000	,049		
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24	
kamatna stopa (%)	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed)	,066	-,199	,851**	-	-,124	-,026	-,249	-,087	-,397	1
	N	,709	,268	,000	,319	,491	,885	,155	,635	,055	
	N	34	33	34	34	33	34	34	32	24	34

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Izvor: Izrada autora

Kao i kod testiranja glavne hipoteze regresijski model treba imati konzistentne, nepristrane i efikasne procjene vrijednosti parametara. U modelu ne smije biti problema multikolinearnosti nezavisnih varijabli, heteroskedastičnosti varijance reziduala ni autokorelacije grešaka relacije. Prvi korak procjene regresijskog modela je uklanjanje problema multikolinearnosti.

Da bi se izbjegao ovaj problem iz modela je potrebno ispustiti kamatnu stopu, KOF index, izdvajanje za obrazovanje i inozemni dug. Ispuštanjem varijabli iz modela dolazi se do modela koji se procjenjuje:

$$\text{BDPpc} = \beta_0 + \beta_1 *U + \beta_2 *I + \beta_3 *F + \beta_4 *IN + \beta_5 *N + \beta_6 *D$$

U = uvoz (%BDP-a)

I = izvoz (%BDP-a)

F = FDI (%BDP-a)

IN = inflacija (%godišnja)

N = nezaposlenost (% ukupne radne snage)

D = dummy (konsenzus)

Tablica 12: Deskriptivna statistika (Argentina)

	Mean	Std. Deviation	N
stopa rasta BDP-a per capita	2,610606	5,8866146	33
inflacija (%godišnji)	242,978788	634,1594307	33
izvoz dobara i usluga (%BDP-a)	13,163636	5,8560235	33
nezaposlenost (% ukupne radne snage)	9,684848	4,6277776	33
FDI (%BDP-a)	5261,30	5274,366	33

Izvor: Izračun autora

Iz tablice deskriptivne statistike vidljivo je da je prosječna stopa rasta BDP-a u promatranom razdoblju 2,6106% sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 5,887 postotnih poena. Dostupni su podatci za 33 razdoblja. Nadalje, može se uočiti da su vrijednosti standardne devijacije svih nezavisnih/kontrolnih varijabli visoke, zbog čega se može zaključiti da je riječ o veoma nestabilnim kretanjima varijabli.

Tablica 13: Osnovni podatci o ocijenjenom modelu (Argentina)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,692 ^a	,479	,383	4,6241412	,479	4,972	5	27	,002	1,580

a. Predictors: (Constant), Dummy, inflacija (%godišnji), izvoz dobara i usluga (%BDP-a), FDI (%BDP-a), nezaposlenost (%ukupne radne snage)

b. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

Izvor: Izrada autora

Vrijednost koeficijenta determinacije je 0,479 što znači da je 47,90% sume kvadrata odstupanja od aritmetičke sredine protumačeno ovim regresijskim modelom. Vrijednost korigiranog koeficijenta determinacije 0,383 znači da je 47,90% sume kvadrata odstupanja od aritmetičke sredine protumačeno ovim regresijskim modelom korigirano za gubitak stupnjeva slobode.

Je li model u cjelini statistički značajan testirat će se ANOVA testom.

Na temelju F vrijednosti 4,972 za 5 stupnjeva slobode može se donijeti zaključak da postoji β_j različita od nule, zbog čega se može zaključiti da je model u cjelini statistički značajan.

Tablica 14: ANOVA (Argentina)^a

Model		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
	Regression	531,539	5	106,308	4,972	,002 ^b
1	Residual	577,332	27	21,383		
	Total	1108,871	32			

a. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

b. Predictors: (Constant), Dummy, inflacija (%godišnji), izvoz dobara i usluga (%BDP-a), FD (%BDP-a), nezaposlenost (%ukupne radne snage)

Izvor: Izračun autora

Procjena parametara

Tablica 15: Ocijenjeni linearni regresijski model (Argentina)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error				Beta	Zero-order	Partial	Part	Tolerance
(Constant)	6,577	2,559		2,570	,016					
FDI (%BDP-a)	,000	,000	-,307	-1,757	,090	,114	-,320	-,244	,633	1,581
Inflacija (%godišnji)	-,006	,001	-,603	-3,869	,001	-,381	-,597	-,537	,793	1,260
izvoz dobara i usluga (%BDP-a)	-,102	,157	-,102	-,651	,520	,078	-,124	-,090	,787	1,270
nezaposlenost (% ukupne radne snage)	-,825	,236	-,649	-3,502	,002	-,097	-,559	-,486	,561	1,781
Dummy	11,270	2,953	,833	3,816	,001	,275	,592	,530	,405	2,472

a. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a
Izvor: Izračun autora

Na temelju rezultata backward metode dolazimo do modela koji se procjenjuje.

$$\text{Stopa rasta BDP-a per capita}_i = \beta_0 + \beta_1 \text{ dummy}_i + \beta_2 \text{ nezaposlenost (\%ukupne radne snage)}_i + \beta_3 \text{ izvoz dobara i usluga (\%BDP-a)}_i + \beta_4 \text{ inflacija (\%godišnje)}_i + \beta_5 \text{ FDI(\%BDP-a)}_i + e_i$$

Na temelju standardiziranih vrijednosti beta množe se uočiti da na stopu rasta BDP-a najveći utjecaj ima varijabla nezaposlenost (%ukupne radne snage), te je standardiziran utjecaj 0,649, što znači da porastom postotne visine nezaposlenosti (%ukupne radne snage) za jednu standardnu devijaciju, očekivana vrijednost stope rasta BDP-a u prosjeku pada za 0,649 standardnih devijacija.

Parametar uz dummy varijablu je 11,27 što znači da se u godinama kada je dummy vrijednost jednaka 1 (1989-2014) očekuje veća vrijednost stope rasta BDP-a u prosjeku za 11,27 postotnih poena uz c.p. i suprotno.

Uz varijablu inflacija (% godišnja) procijenjen je parametar vrijednosti -0,006. Parametar je statistički značajan, te predstavlja očekivan pad vrijednosti stope rasta BDP-a u prosjeku za 0,006 postotnih poena ukoliko inflacija (% godišnja) poraste za jedan postotni poen uz pretpostavku c.p. i obrnuto.

Vrijednost parametra uz FDI varijablu 0,000 znači da se svakim porastom FDI udjela u BDP-u za jedan postotni poen može očekivati rast stope rasta BDP-a u prosjeku za 0,000 postotnih poena uz pretpostavku c.p. i suprotno.

Problem multikolinearnosti

Kao i kod testiranja glavne hipoteze, potrebno je ukloniti problem multikolinearnosti nezavisnih varijabli. Posljedica postojanja multikolinearnosti u modelu kao i u slučaju modela za Kinu je da su empirijski t-omjeri nerealno mali, pa se može pogrešno zaključiti da su regresorske varijable nesignifikantne. I u ovom modelu koristi će se standardni pokazatelj multikolinearnosti VIF (Variance Inflation Factor) odnosno faktor inflacije varijance.

Iz tablice se može uočiti da je kod svih nezavisnih/kontrolnih varijabli VIF vrijednost manja od 5, te se može donijeti zaključak da multikolinearnost nije prisutna u modelu.

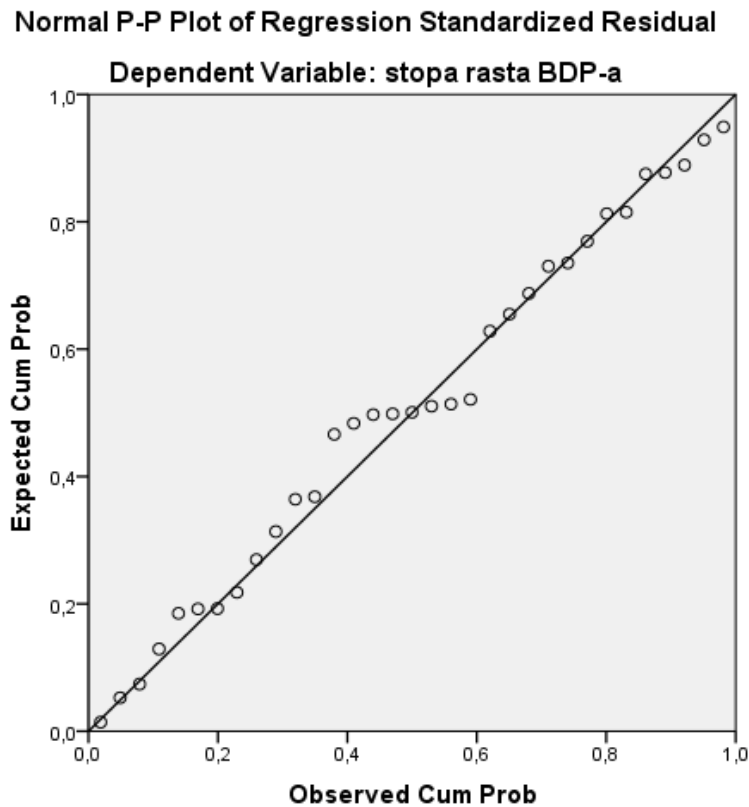
Tablica 16: Ispitivanje problema multikolinearnosti (Argentina)

Collinearity Statistics	
Tolerance	VIF
,633	1,581
,793	1,260
,787	1,270
,561	1,781
,405	2,472

Izvor: Izračun autora

Problem heteroskedastičnosti

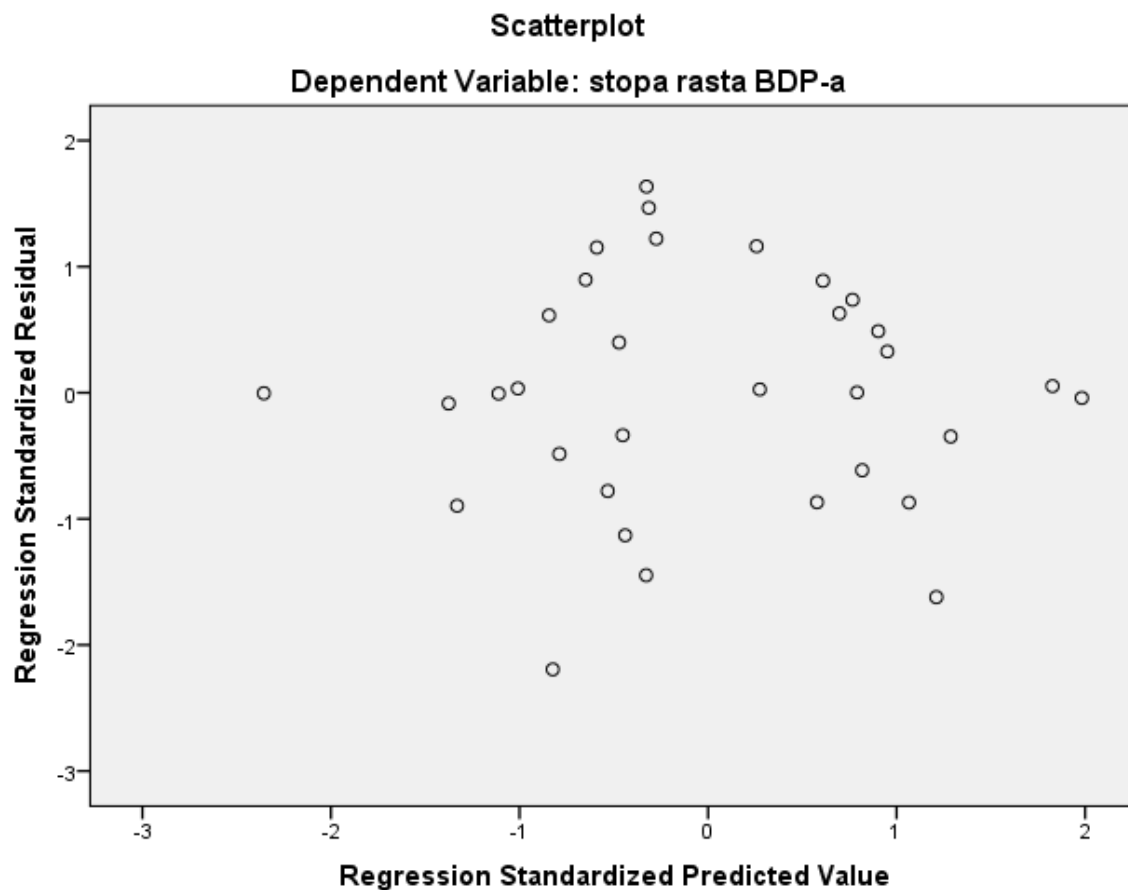
Da bi se utvrdilo jesu li rezidualni normalno distribuirani potrebno je prikazati grafikon. Iz grafikona se može zaključiti da su rezidualni normalno distribuirani. Vrijednost standardiziranih reziduala slijedi normalnu distribuciju.

Graf 3: Grafikon normalno distribuiranih reziduala (Argentina)

Izvor: Izrada autorice

Na temelju dobivenog grafikona rasipanja, prikazanog na slici ispod, može se vidjeti da u ocijenjenom regresijskom modelu nije izražen problem heteroskedastičnosti varijance reziduala. Vrijednosti su raspršene, odnosno nema nagomilavanja oko pojedine vrijednosti.

Graf 4: Dijagram rasipanja (Argentina)

Izvor: Izrada autorice

Dodatno je problem heteroskedastičnosti testiran Breusch-Pagan / Cook-Weisberg testom. Iz kojeg se također može uočiti da je varijanca konstantna, odnosno da nema problema heteroskedastičnosti u modelu.

Tablica 17: Provjera problema heteroskedastičnosti (Argentina)

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity	
Ho: Constant variance	
Variables: fitted values of stoparastabdpa	
chi2(1)	= 0.33
Prob > chi2	= 0.5641

Izvor: Izračun autora

Problem autokorelacije

Posljednji korak u testiranju modela je utvrditi postoji li problem autokorelacije. Postojanje problema autokorelacije u modelu testira se Breusch-Godfrey LM testom. Na temelju rezultata Breusch-Godfrey LM testa može se donijeti zaključak da nema problema autokorelacije prvog reda u procijenjenom modelu.

Tablica 18: Provjera problema autokorelacije (Argentina)

Breusch-Godfrey LM test for autocorrelation			
lags(p)	chi2	df	Prob > chi2
1	0.874	1	0.3499
H0: no serial correlation			

Izvor: Izračun autora

Može se zaključiti da su procijenjeni parametri nepristrani, efikasni i konzistentni.

4.4 Osvrt na istraživačke hipoteze

U radu su postavljene dvije hipoteze, glavna i pomoćna.

H1: Uspješnost Kineskog modela može se zahvaliti nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa.

H2: Poražavajući razvoj Argentine može se pripisati primjeni preporuka Washingtonskog konsenzusa.

Cilj istraživačkih hipoteza je testirati teoriju. Testiranje uključuje statističke procedure. Ispitivana je veza između varijabli, snaga te veze i smjer (pozitivan/negativan).

Na temelju teorijskog dijela rada može se zaključiti da se Kina jako dobro razvijala primjenjujući jedinstveni model razvoja. Ipak, rezultati regresijskog modela pokazuju nešto drugačije rezultate. Dobiveni rezultati pokazuju da je u periodu u kojem se Kina razvijala bez preporuka W. K. stopa rasta BDP-a per capita niža. Da je Kina poštovala preporuke W. K. stopa rasta BDP-a per capita, u prosjeku bi bila veća za 5,663 postotna poena uz c.p., u razdoblju od 1989. do 2014. Na temelju rezultata provedenog istraživanja može se zaključiti da se kineski rast ne može pripisati nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa, te se odbacuje nulta hipoteza.

U prilog tomu ide istraživanje Huanga (2010). Autor ističe kako su ključne točke kineskog ekonomskog rasta liberalizacija trgovine i državna regulativa, ali ipak veću važnost u kineskom razvoju pridaje liberalizaciji trgovine. Reforme koje je Kina poduzela 1979. godine mogu se prepoznati u preporukama W. K. i prema njemu upravo su one zaslužne za rast BDP-a nakon 1980-te. Također ovaj autor ističe kako su u razdoblju do 1989. godine u Kini zabilježene veće stope rasta BDP-a nego u razdoblju kada se odlučila razvijati bez preporuka W. K.

Kakav bi rast ove zemlje bio da je poštovala preporuke Washingtonskog konsenzusa ostat će upitno. Može se zaključiti da je kineski razvoj jedinstven, priča koja stoji iza ove zemlje krije mnogo godina truda i borbe.

Pomoćna hipoteza fokusira se na neuspjeh Argentine te vezu tog neuspjeha s preporukama Washingtonskog konsenzusa. Promotri li se dobiveni rezultati, može se uočiti da u razdoblju kada se Argentina razvijala primjenjujući preporuke Washingtonskog konsenzusa očekivana

stopa rasta BDP-a per capita veća za 11,25 postotna poena uz c.p. Iako je u proučenoj literaturi prisutno mišljenje da je argentinski razvoj poražavajući, empirijski dio donosi nešto drugačije rezultate. Preporuke Washingtonskog konsenzusa ipak su imale pozitivan utjecaj na razvoj Argentine.

Odbacuje se nulta hipoteza, da se poražavajući rezultati Argentine pripisuju primjeni Washingtonskog konsenzusa. Iako su reforme W. K. po nekima možda učinile malo, bez preporuka W. K. Argentina bi se suočila s mnogo gorim rezultatima, barem ako je suditi prema nalazima empirijske analize provedene u ovom radu.

5. ZAKLJUČAK

Ujedinjavanje svijeta u jednu cjelinu je proces poznat pod imenom globalizacija. Ujedinjavanje je omogućeno stalnim informacijskim i tehnološkim napretkom. Upravo se procesu globalizacije pripisuje razvoj znanosti, tehnologije, zdravstvene zaštite, proizvodnje, te povezanosti među ljudima.

Najbolji primjer pozitivnog utjecaja globalizacije može se vidjeti na Kini. Zemlja koja je dugo godina bila odcijepljena od svih transformirala se u veliku svjetsku silu.

Ubrzani kineski preobražaj i razlog istog zaokupio je pažnju mnogo ekonomskih analitičara. Kina je svoje granice otvorila 1979. godine, te od tada bilježi veliki razvoj. Dramatična transformacija ove zemlje stvorila je novi kineski put. Gospodarski uspjeh koji je ova zemlja ostvarila privukao je interes mnogo ljudi. Neprestano reformiranje stvorilo je zemlju mogućnosti i konkurencije. Ključ kineskog preobražaja krije se u fleksibilnom pristupu. Naglašava se da ne postoji jedinstveno rješenje za svaki problem, te se veliki se naglasak stavlja na inovacije, tehnologiju i znanost. Na primjeru Kine vidi se velika uloga države koja je unatoč otvaranju, slobodnom unutarnjem i vanjskom tržištu roba, kapitala i radne snage zadržala regulativnu i korektivnu ulogu u razvitku.

S druge strane, u radu je uz kineski razvoj proučavan i razvoj Argentine. Na temelju proučene literature u teorijskom dijelu rada naglašava se negativan učinak W. K na razvoj zemalja Latinske Amerike, posebice Argentine. Ipak, empirijski dio rada pruža nešto drugačije, iznenađujuće rezultate. Provedeno istraživanje u ovom radu pokazuje da su upravo preporuke W. K imale pozitivne učinke na rast BDP-a ove zemlje.

Kroz rad se postavlja pitanje je li ključ kineskog rasta nepoštivanje Washingtonskog konsenzusa i je li taj isti konsenzus odgovoran za poražavajuće rezultate Argentine. Rezultati istraživanja u ovom radu pokazali su da se rast Kine ne može pripisati nepoštivanju konsenzusa. Naime, iako je u promatranom razdoblju ostvarila stope rasta BDP-a per capita, prema rezultatima ovog istraživanja, stope rasta bi bile i veće da se pridržavala preporuka W. K., ipak potrebno je naglasiti da taj utjecaj nije direktno mjereno.

S druge strane promatran je utjecaj W. K na Argentinu. Prema provedenom istraživanju stope rasta BDP-a ove zemlje bile bi mnogo gore da nije poštovala preporuke W.K.

Globalizacija ima svoje prednosti i nedostatke. Ako se globalizacijom adekvatno upravlja prednosti mogu nadmašiti nedostatke. Kao najbolji primjer toga može poslužiti upravo Kina.

6. BIBLIOGRAFIJA:

1. Aherane, A., Fernald, J., Loungani, P., Schindler, J., (2003.): China and emerging Asia: Comrades or Competitors? *International Finance Discussion Papers*, Number 789.
2. Amerić, J. (2011): Statistička analiza, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split.
3. Artana, D., Bour, E., Bour, J. L., Susmel, N. (2010.): Strengthening long-term growth in Argentina, OECD seminar "Beyond the crises- returning to sustainable growth in Latin America", Paris.
4. Bosworth, B., Collins, S. (2008.): Accounting for growth: comparing China and India, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 22, No. 1, str 45-66.
5. Branstetter, L., Lardy, N. (2006.): China's embrace of globalization, *National Bureau of Economic Research* 12373, Cambridge.
6. Branstetter, L., Feenstra, C. (1999.): Trade and foreign direct investment in China: a political economy approach, *Journal of International Economics* Vol. 58 No. 2, Cambridge.
7. Chow, G. (2005.): Globalization and China's economic and financial development, *Pacific Economic Review* Vol.11, str. 271-285 Princeton University.
8. Collins, S., Bosworth, B. (1996.): Economic Growth in East Asia: Accumulation versus Assimilation, *Brookings Papers on Economic Activity*, 2.
9. Dollar, D., Kraay, A. (2001.): Trade, Growth and Poverty: The World Bank, Washington.
10. Easterly, W. et al. (1993.): Good Policy or Good Luck?, *Journal of Monetary Economics* 32.
11. Frank, A. (1998.): Reorient: Global Economy in the Asian Age, University of California, California.
12. Frers, L. D. (2008.): Why did Washington consensus policies fail?, *Center for Internationale Private Enterprise*, Washington.
13. Friedman, T. (2003.): The Lexus and The Olive Tree: Understanding globalization, *International Research Journal of Arts and Humanities* Vol. 38, New York.
14. Gallagher, K. (2011.): The end of Washington consensus, [Internet], raspoloživo na: <http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/mar/07/china-usa> [30.04.2015.]
15. Georgetown University (2012.): Cultural Entanglement: The Costs of Globalization in China, [Internet], raspoloživo na: <http://berkleycenter.georgetown.edu/letters/cultural-entanglement-the-costs-of-globalization-in-china> [16.04.2015.]

16. Ghosh, J. (2010.): Poverty reduction in China and India: Policy implications of recent trends, *Department of Economic and Social Affairs* No. 92, New Delhi.
17. Giddens, A. et al. (1999.): *Global Transformations- politics, economics and culture*, Cambridge.
18. Gray, J. (2002.): *Lažna zora. Iluzije globalnog kapitalizma*, Masmedia, Zagreb.
19. Grgurić, I. (2004.): Globalizacija, rast, nejednakost i siromaštvo, *Financijska teorija i praksa*, *Financijska teorija i praksa*, Vol. 28 No. 2, Zagreb, str. 235-250.
20. Handijski, B. (2014.): *Beware the Middle Income Trap – Says Who*, The World Bank.
21. Held, D. (2000.): *The Great Globalization Debate*, *The Global Transformations*, Cambridge Polity Press, str. 1.-46.
22. Hirst, P. Thompson, G. (2001.): *Globalizacija međunarodno gospodarstvo i mogućnosti upravljanja*, Liberata, Zagreb.
22. Hopenhayn, H., Neumeyer, P. (2001.): *Economic growth in Latin America and the Caribbean, The role of Capital and Labor Reallocation in the Argentina Great Depression of the 1980's*, Country study for Argentina, Argentina.
23. Huang, Y. (2010.): *Debating China's Economic growth: The Beijing Consensus or the Washington consensus*, *Academy of Management Perspective* vol. 24 No. 2, str. 31-47.
24. Jakovljević, M., Marin, R., Čičin-Šain, D. (2012.): *Izazovi globalizacija i njihov utjecaj na privlačenje i zadržavanje talenata*, *Oeconomica Jadertina*, Vol.2 No.2, Zadar, str. 66-81.
25. Jurun, E. (2007): *Kvantitativne metode u ekonomiji*, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split.
26. Khan, M., Hu, Z. (1997.): *Why is China growing so fast?*, *Economic issues* No. 8, Internationale monetary fund, Washington.
27. Kiguel, M. (2001.): *Structural reforms in Argentina: success or failure*, *Current issues in emerging market economies*, *Association for Comparative Economic Studies*, Dubrovnik.
28. Klauđerović. Ž. (2009.): *Poimanje globalizacije*, *Filozofska istraživanja*, Vol. 29 No. 1, Novi Sad, str. 15-29.
29. Kesner-Škreb, M. (2004.): *Washingtonski konsenzus*, *Financijska teorija i praksa* Vol. 28 br. 2., Zagreb, str. 251-254.
30. KOF index of globalization, [Internet] raspoloživo na: <http://globalization.kof.ethz.ch/> [22.05.2014.].
31. Levin, R., Easterly, W. (2002.): *Tropics, Germs, and Crops: How Endowments Influence Economic Development*, Centar for Global Development, *Working Paper* No. 15.

32. Lončar, J. (2005.): Globalizacija, pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria* Vol.10 br. 1., Zadar, str. 91-104.
33. Long, J., Summers, L. (1990.): Equipment investment and economic growth, *National bureau of economic reasrch*, No.3515, Cambridge.
34. Lovrić, LJ., Kandžija, V. (2006): Ekonomski rast tranzicijskih zemalja u procesu globalizacije, *Ekonomska misao i praksa* god.15/ br.1, Rijeka, str. 101-109.
35. Lozina, D. (2006.): Globalizacija i suverenitet nacionalne države, Pravni fakultet Split, god. 43/1. str. 19-41.
36. Ma, Y., Jalil, A. (2008.): Financial development and economic growth: time series evidence from Pakistan and China, *Journal of Economic Cooperation* 29, str. 29-68.
37. McKinnon, R. (2010.): China in Africa: The Washington Consensus versus Beijing Consensus, *International Finance* Vol. 13 No. 3, Stanford University, str. 495-506.
38. Naughton, B. (2007): The Chinese economy: Transitions and growth, Cambridge.
39. Overholt, W. (2005.): China and globalization, Testimony CT- 244, Santa Monica.
40. Pfister, U. (2012.): Globalization, [Internet], raspoloživo na: <http://ieg-ego.eu/en/threads/backgrounds/globalization> [30.04.2015.]
41. Pivac, S. (2010): Statističke metode, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split.
42. Pou, P. (2000.): Argentina's Structural Reforms of the 1990s, International Monetary Fund, *Finance and development magazine* Vol. 37 No.1, Argentina.
43. Ramo, J. C. (2004.): The Beijing Consensus, Foreign Policy Center, London.
44. Rhee, Y., Thong, H., Eichengreen, B. (2004.): The impact of China in the export of other asian countries, *The National Bureau of Economic Reaserch* 10768, Cambridge.
45. Rodrik, D. (1997.): Globalization, social conflict and economy growth, United Nation Conference on the Trade and Development No. 8., Geneva.
46. Rodrik, D. (2006.): Goodbye Washington Consensus hello Washington Confusion?, *Journal of Economic Literature*, Vol. 44, str. 937-987.
47. Rodrik, D. (1996.): Why do more open economies have bigger governments?, *Journal of Political Economy*, Vol. 106 No. 5 Harvard University, str. 997-1032.
48. Rozga, A. (2003): Statistika za ekonomiste, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split.
49. Sedghi, A. (2012.): China GDP: how it has changed since 1980, [Internet], raspoloživo na:<http://www.theguardian.com/news/datablog/2012/mar/23/china-gdp-since-1980> [10.05.2015.]
50. Sen, A. (2007.): Identitet i nasilje, iluzija sudbine, Masmmedia, Zagreb.

51. Stiglitz, J. (2004.): Globalizacija i dvojbe koje izaziva, Algoritam, Zagreb.
52. The economist (2013.): When did globalization start? Economic history, [Internet], raspoloživo na: <http://www.economist.com/blogs/freeexchange/2013/09/economic-history-1> [14.04.2015.]
53. The World Bank (2013.): China 2030: Building a modern, harmonious, and creative society, Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China, Washington.
54. The World Bank, [Internet], raspoloživo na: <http://data.worldbank.org/> [22.05.2015.]
55. Trading economics, [Internet], raspoloživo na: <http://www.tradingeconomics.com> [28.12.2015.]
56. Turin, D., R. (2010.): The Beijing Consensus: China's Alternative Development Model, [Internet], raspoloživo na: <http://www.studentpulse.com/articles/134/the-beijing-consensus-chinas-alternative-development-model> [10.05.2015.]
57. United Nations conference on trade and development, [Internet], raspoloživo na: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en [28.12.2015.]
58. Veselica, V. (2007.): Globalizacija i nova ekonomija, *Ekonomski pregled*, Vol. 58 br. 9, Zagreb, str. 489-494.
59. Vernengo, M., Camara Neto, A.: Latin America in the Post-Washington Consensus era, [Internet], raspoloživo na: http://www.academia.edu/887112/Latin_America_in_the_Post-Washington_Consensus_Era [30.04.2015.]
60. Wen, D., Scholar, V. (2003.): China copes with globalization, mixed review, *The International Forum on Globalization* No. 2, San Francisco.
61. Williamson, J. (2004): A short history of the Washington Consensus, Washington consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance, *Institute for Internationale Economics*, Barcelona.
62. Williamson, J., O'Rourke, K. (2000.): When did globalization begin?, *National bureau of economic research* No. 7632, Cambridge.
63. Woo, W., T. (2004.): Serious inadequacies of the Washington Consensus: Misunderstanding the poor by the Brightest, from Diversity in Development-reconsidering the Washington Consensus, Haag.
64. World time (2013.): Globalization isn't dead it's only just beginning, [Internet], raspoloživo na: <http://world.time.com/2013/11/19/globalization-isnt-dead-its-only-just-beginning/> [13.04.2015.]

65. Yueh, L. (2013.): What drives China's growth?, *China Growth Central at St Edmund hall* No. 17, University of Oxford.
66. Zhao, Z. (1987.): Marching along the socialist road with the Chinese characteristics, *Political report to the 13th National Congress of the CPC*, Beijing.
67. Zhixiao, C., Linlin, H., Angang, H. (2004.): China's economics growth and poverty reduction, [Internet], raspoloživo na:
<https://www.imf.org/external/np/apd/seminars/2003/newdelhi/angang.pdf> [08.05.2015.]
68. Zhu, Xiaodong. (2013.): Understanding China's growth: past, present, and future, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 26 No. 4, Canada, str. 103-124.

PRILOZI

BACKWARD metoda (input 5%, ispuštanje na p 10%)

Prilog 1: Metoda odabira varijabli u model, Entered/Removed (Kina)^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	uključenost u sekundarno obrazovanje , inflacija (godišnji %), Dummy, nezaposlenost (%ukupne radne snage), FDI (%BDP-a), uvoz dobara i usluga (%BDP-a) ^b		Enter
2		inflacija (godišnji %)	Backward (criterion: Probability of F-to-remove >= ,100).
3		nezaposlenost (%ukupne radne snage)	Backward (criterion: Probability of F-to-remove >= ,100).

a. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

b. All requested variables entered.

Izvor: Izračun autora

Prilog 2: Metoda odabira varijabli u model, Entered/Removed (Argentina)^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Dummy, inflacija (%godišnji), izvoz dobara i usluga (%BDP-a), FDI (%BDP-a), nezaposlenost (% ukupne radne snage), uvoz dobara i usluga (%BDP-a) ^b		Enter
2		uvoz dobara i usluga (%BDP-a)	Backward (criterion: Probability of F-to-remove >= ,100).
3		izvoz dobara i usluga (%BDP-a)	Backward (criterion: Probability of F-to-remove >= ,100).

a. Dependent Variable: stopa rasta BDP-a

b. All requested variables entered.

Izvor: Izračun autora

Prilog 3: Popis varijabli i izvora

Varijabla	Izvor
Stopa rasta BDP-a per capita	UNCTAD.ORG
Uvoz dobara i usluga kao % BDP-a	World bank
Izvoz dobara i usluga kao % BDP-a	World bank
Strane direktne investicije kao % BDP-a	UNCTAD.ORG
Inflacija (% godišnja)	World bank
KOF-ov index, ekonomska globalizacija	globalization.kof
Nezaposlenost (% ukupne radne snage)	World bank
Uključenost u sekundarno obrazovanje (%)	World bank
Tečaj (lokalna valuta prema \$)	World bank
Štednja (%BDP-a)	World bank
Kamatna stopa	World bank
Rashodi za obrazovanje	World bank
Inozemni dug (\$)	Trading economics

SAŽETAK

Cilj istraživanja je bio analizirati dva modela razvoja, kineski i argentinski model. Stoga, su u radu formirane dvije hipoteze. Testiranje prve hipoteze za svrhu je imalo dati odgovor na pitanje može li se uspjeh Kine pripisati nepoštivanju Washingtonskog konsenzusa. Druga hipoteza imala je za cilj ispitati vezu između neuspjeha Argentine i primjene smjernica Washingtonskog konsenzusa.

Dobiveni rezultati pokazali su da je na kineski rast negativno utjecalo nepoštivanje preporuka Washingtonskog konsenzusa, tj. da bi kineski rast bio još veći da se Kina držala preporuka konsenzusa. Rezultati za drugu radnu hipotezu pokazali su da se poražavajući rezultati Argentine ne mogu prepisati primjeni preporuka Washingtonskog konsenzusa, tj. da bi rezultati bili i gori da se nije držala preporuka.

Ključne riječi: Globalizacija, Kina, Washingtonski konsenzus, Argentina

SUMMARY

The aim of this research was to analyze two models of development, the Chinese model and the model of Argentina. Therefore, two hypotheses are formed. Testing the first hypothesis has had answer to the question can China success be associated with not following Washington's consensus recommendation. The second hypothesis examine the relationships between disappointing results of Argentina and recommendations of the Washington consensus.

The results show that disrespects of the Washington's consensus have a negative impact on China's growth, it would have been even higher if China followed the recommendations.

The results of second hypothesis show that the reason of the disappointing results of Argentina are not because of the Washington consensus recommendation. The results would be even worse if Argentina did not follow this recommendation.

Keywords: Globalization, China, Washington consensus, Argentina